

บทที่ 2

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง และได้นำเสนอตามหัวข้อดังต่อไปนี้

1. การนิเทศการศึกษา
 - 1.1 ความหมายของการนิเทศการศึกษา
 - 1.2 ความมุ่งหมายของการนิเทศการศึกษา
 - 1.3 ความจำเป็นในการนิเทศการศึกษา
 - 1.4 หลักการนิเทศการศึกษา
2. การนิเทศภายในสถานศึกษา
 - 2.1 ความหมายของการนิเทศภายในสถานศึกษา
 - 2.2 ความมุ่งหมายของการนิเทศภายในสถานศึกษา
 - 2.3 ความจำเป็นในการนิเทศภายในสถานศึกษา
 - 2.4 บทบาทหน้าที่ของผู้บริหารสถานศึกษาในการนิเทศภายในสถานศึกษา
 - 2.5 กระบวนการนิเทศภายในสถานศึกษา
 - 2.6 ปัญหาการนิเทศภายในสถานศึกษา
3. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง
 - 3.1 งานวิจัยต่างประเทศ
 - 3.2 งานวิจัยในประเทศ

การนิเทศการศึกษา

การนิเทศการศึกษาเป็นความร่วมมือกันระหว่างผู้นิเทศกับครูผู้สอน เพื่อปรับปรุงการสอนของครูให้มีคุณภาพและประสิทธิภาพ เพราะคุณภาพของผู้เรียนซึ่งเป็นผลผลิตของโรงเรียนหรือสถานศึกษานั้น เป็นปัจจัยหลักที่ผู้บริหารการศึกษาต้องเอาใจใส่และหาทางส่งเสริม ปรับปรุง และแก้ไขให้ลุล่วงไปด้วยดี ดังนั้นการนิเทศจึงเป็นกระบวนการพัฒนาการเรียนการสอนให้ดีขึ้น อีกทั้งเป็นการร่วมมือระหว่างผู้เกี่ยวข้อง โดยยึดหลักประชาธิปไตยในการนิเทศ เพื่อพัฒนาให้กิจกรรมการเรียนการสอนมีคุณภาพและประสิทธิภาพมากขึ้น

ความหมายของการนิเทศการศึกษา

ความหมายของการนิเทศการศึกษา การที่จะนิยามให้เฉพาะเจาะจงลงไปว่าการนิเทศการศึกษาคืออย่างนั้นอย่างนี้ อาจจะเป็นข้อสรุปได้ยากเพราะขึ้นอยู่กับพัฒนาการทางความคิด จุดมุ่งหมายและแนวทางการศึกษาแต่ละสมัย สำหรับการนิเทศการศึกษาตามความหมายของนักวิชาการ มีดังนี้

ชาลี มณีศรี (2542 : 19) กล่าวว่า การจัดระบบบริหารและ การใช้เทคนิค เพื่อช่วยเหลือผู้ปฏิบัติงานและพัฒนางาน เพื่อส่งเสริมให้การศึกษาที่มีคุณภาพทั้งการเรียนการสอน

สิทธิพร นิยมศรีสมศักดิ์ (2547 : 11) กล่าวว่า การนิเทศการศึกษา คือ การช่วยเหลือบุคลากรทางการศึกษา โดยเฉพาะครูผู้สอนให้มีความสามารถพัฒนาหลักสูตร การจัดการกิจกรรมการเรียนการสอน และกิจกรรมต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนานักเรียนอย่างมีประสิทธิภาพและประสิทธิผล บรรลุวัตถุประสงค์ของโรงเรียนและหลักสูตร

อัญชลี ธรรมะวิจิตรกุล (2552 : 2) กล่าวว่า การนิเทศการศึกษา เป็นกระบวนการพัฒนาครู เพื่อให้ครูปรับปรุงและพัฒนาการจัดกระบวนการเรียนรู้ เพื่อให้การจัดการศึกษายบรรลุจุดมุ่งหมายที่วางไว้

สรุปได้ว่า การนิเทศการศึกษาเป็นกระบวนการที่เกี่ยวข้องกับการเรียนการสอน ความสำเร็จของงานนี้ขึ้นอยู่กับความร่วมมือช่วยเหลือซึ่งกันและกัน ทั้งกับผู้นิเทศและผู้รับการนิเทศ เพื่อพัฒนาการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนให้มีคุณภาพและเกิดผลสัมฤทธิ์สูงสุดแก่ผู้เรียน

ความมุ่งหมายของการนิเทศการศึกษา

การนิเทศการศึกษา เป็นแบบของการพัฒนาองค์กร (Organization Development) อย่างหนึ่ง เพราะการนิเทศการศึกษา เป็นการปรับปรุงคุณภาพการเรียนการสอน ซึ่งเป็นผลทำให้เกิดการพัฒนาองค์กรทางการศึกษา

กระทรวงศึกษาธิการ (2540 : 1) ได้กำหนดความมุ่งหมายของงานนิเทศการศึกษาไว้ดังนี้

1. เพื่อช่วยให้ครูดำเนินการสอนตามหลักสูตร และได้ผลตามจุดมุ่งหมายที่กำหนดไว้ในหลักสูตร
2. เพื่อช่วยให้ครูได้ตระหนักถึงปัญหาเกี่ยวกับการเรียนการสอน และการจัดการศึกษา ทั้งให้สามารถแก้ปัญหาเหล่านั้นได้ เพื่อให้เกิดผลดีต่อการศึกษาของนักเรียน
3. เพื่อให้ความช่วยเหลือในการพัฒนาหลักสูตร และการเรียนการสอนให้มีประสิทธิภาพสอดคล้องกับความต้องการจำเป็น
4. เพื่อรักษา ส่งเสริม ควบคุมคุณภาพและมาตรฐานการศึกษาในทุกระดับ

5. เพื่อให้ความช่วยเหลือ และประสานงานในทางวิชาการแก่สถานศึกษาและหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง กรมเจ้าสังกัดหรือกระทรวง ตลอดจนงานองค์การระหว่างประเทศ

ซารี มณีศรี (2542 : 26) กล่าวว่า เป้าหมายหลักของการนิเทศการศึกษาอยู่ที่การพัฒนาครูด้านวิชาชีพ คือ ฝึกให้มีประสบการณ์ตรงและประสบการณ์อ้อม นอกจากนั้นยังช่วยสร้างครูให้มีลักษณะความเป็นผู้นำ การทำงานร่วมกับผู้อื่น อันจะส่งผลให้เพิ่มประสิทธิภาพการเรียนการสอนดียิ่งขึ้น กล่าวคือ มุ่งพัฒนาคนและพัฒนางาน

บริกส์ และจัสแมน (กระทรวงศึกษาธิการ. 2545 : 122 ; อ้างอิงจาก Brigg and Justman 1952. **Improving Instruction through Supervision.** P. 35) กล่าวว่า ความมุ่งหมายของการนิเทศการศึกษามี 4 ข้อ ดังนี้

1. เพื่อเสริมสร้างความเป็นผู้นำทางวิชาชีพ (Professional Leadership) เพราะการนิเทศการศึกษา ทำให้ผู้เกี่ยวข้องในวงการศึกษามีโอกาสเข้าร่วมประชุม ปรึกษาหารือหรือสัมมนาทางวิชาการ และยังทำให้เกิดการทดลองหลักสูตรและวิธีการสอนใหม่ๆ
2. เพื่อเสริมสร้างความสำเร็จก้าวหน้าของครู (Aid Teacher's Growth) เป็นการเปิดโอกาสให้ครูได้ศึกษาหาความรู้เพิ่มเติมเสมอ ส่งเสริมการทดลองกิจกรรมการสอนที่ครูสนใจอยากจะทำ
3. เพื่อปรับปรุงการสอนของครู (Improving of Teacher) เป็นการพิจารณาคัดเลือกครูที่มีความสามารถ การกำหนดหน้าที่ครูที่ตรงกับความสามารถ ให้มีการสังเกตการสอน การประชุมอบรมเกี่ยวกับการปัญหาการสอนและการสาธิตการสอน
4. เพื่อเป็นแนวทางสร้างความสัมพันธ์อันดีระหว่างสถานศึกษากับชุมชน เป็นการช่วยส่งเสริมความสัมพันธ์อันดีระหว่างครู นักเรียน ผู้ปกครอง และประชาชนที่สนใจการศึกษา ส่งเสริมการจัดตั้งสมาคมผู้ปกครองและครู ส่งเสริมการเข้าร่วมกิจกรรมต่างๆ กับประชาชน

อดัมส์ และดิกกี (สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาดุสิต. 2546 : 15 ; อ้างอิงจาก Adams and Dickey.1966. **Basic Principles of Supervision.** P.12-13) กล่าวว่า การนิเทศการศึกษามีจุดหมาย ดังนี้

1. เพื่อช่วยให้ครูค้นหาและรู้จักวิธีการทำงานด้วยตนเอง
2. เพื่อช่วยให้ครูรู้จักแยกแยะวิเคราะห์ปัญหาของตนเอง โดยช่วยให้ครูรู้ว่าอะไรที่เป็นปัญหาที่กำลังเผชิญอยู่ และจะแก้ไขปัญหานั้นได้อย่างไร
3. เพื่อช่วยให้ครูรู้สึกมั่นคงในวิชาชีพและมีความเชื่อมั่นในความสามารถของตนเอง
4. เพื่อช่วยให้ครูคุ้นเคยกับแหล่งวิทยาการและสามารถนำไปใช้ในการเรียนการสอนได้
5. ช่วยเผยแพร่ให้ชุมชนเข้าใจถึงแผนการจัดการศึกษาของโรงเรียนและให้การสนับสนุน

โรงเรียน

6. ช่วยให้ครูเข้าใจถึงปรัชญาการศึกษาและความต้องการทางการศึกษา
สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาสมุทรปราการ เขต 2 (2551 : 4) กล่าวว่า การนิเทศการศึกษา
มีความมุ่งหมาย ดังนี้

1. เพื่อพัฒนาและส่งเสริมการบริหารและงานวิชาการของสถานศึกษา
2. เพื่อการบริหารงานวิชาการในสถานศึกษาให้มีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น
3. เพื่อสำรวจ วิเคราะห์วิจัย และประเมินผลเพื่อปรับปรุงคุณภาพและมาตรฐานการศึกษา
4. เพื่อพัฒนาหลักสูตร และสื่อการเรียนการสอนให้ได้มาตรฐาน และเอกสารทางวิชาการ
ให้มีประสิทธิภาพสอดคล้องกับความต้องการ และความจำเป็นของสถานศึกษาและครูอาจารย์
5. เพื่อพัฒนาบุคลากร โดยเฉพาะครูอาจารย์ให้มีความรู้ ทักษะ และประสบการณ์
อันจำเป็นที่จะนำไปใช้ในการเรียนการสอน การจัดการศึกษาทั้งให้สามารถแก้ปัญหาเหล่านั้นได้

จากแนวคิดของนักวิชาการที่กล่าวมาแล้ว สรุปว่า การนิเทศการศึกษา มีจุดมุ่งหมาย
ที่จะพัฒนาครูเป็นสำคัญ เพราะครูเป็นองค์ประกอบที่สำคัญที่สุดในกระบวนการจัดการศึกษา และ
ครูเป็นผู้นำกระบวนการต่างๆ มาสู่การปฏิบัติ เป็นการช่วยเหลือ แนะนำ ปรับปรุงและส่งเสริมให้
ครูเกิดพัฒนาในด้านต่างๆ สามารถช่วยเหลือตนเองได้ และนำความรู้ความสามารถที่มีมาใช้ประโยชน์
ในการเรียนการสอนและพัฒนาการศึกษาให้บรรลุเป้าหมายตามมาตรฐาน และจุดมุ่งหมาย
ของหลักสูตรต่อไป

ความจำเป็นในการนิเทศการศึกษา

การนิเทศภายในสถานศึกษามีความจำเป็นสำหรับทุกสถานศึกษา เนื่องจากความเปลี่ยนแปลง
จากสังคม สภาพแวดล้อม เทคโนโลยี และสิ่งแวดล้อมต่างๆ ซึ่งส่งผลต่อการจัดการศึกษา
ภายในสถานศึกษา ทำให้สถานศึกษามีปัญหาและความต้องการในการพัฒนาการศึกษามากขึ้น
จึงจำเป็นต้องใช้วิธีการนิเทศภายในสถานศึกษาเพื่อแก้ปัญหา และสนองความต้องการดังกล่าว
และเพื่อให้ทันต่อความก้าวหน้าของเทคโนโลยีและความเปลี่ยนแปลงต่างๆ ที่เกิดขึ้น ได้มี
นักการศึกษาหลายท่านได้ให้แนวคิดเกี่ยวกับความจำเป็นในการนิเทศภายในสถานศึกษาไว้ดังนี้

สุเทพ เมฆ (2546 : 38) กล่าวถึงความจำเป็นในการนิเทศการศึกษาไว้ดังนี้

1. สภาพทางเศรษฐกิจและสังคมเปลี่ยนแปลงไป
2. เพื่อแก้ปัญหาและอุปสรรคในการจัดการศึกษา
3. เพื่อศึกษาพัฒนานวัตกรรมและเทคโนโลยีทางการศึกษา
4. เพื่อเป็นการรักษามาตรฐานคุณภาพการศึกษา

อัญชลี ธรรมะวิสิกุล (2552 : 4) กล่าวว่า การนิเทศการศึกษา มีความจำเป็น ดังนี้

1. สภาพสังคมเปลี่ยนไปทุกขณะ การศึกษาจำเป็นต้องเปลี่ยนแปลงให้สอดคล้องกับการเปลี่ยนแปลงของสังคมด้วย การนิเทศการศึกษาจะช่วยทำให้เกิดความเปลี่ยนแปลงขึ้นในองค์กรที่เกี่ยวข้องกับการศึกษา
2. ความรู้ในสาขาวิชาต่างๆ เพิ่มขึ้น โดยไม่หยุดยั้ง แม้แนวคิดในเรื่องกระบวนการเรียนรู้ก็เกิดขึ้นใหม่อยู่ตลอดเวลา การนิเทศการศึกษาจะช่วยทำให้ครูมีความรู้ทันสมัยอยู่เสมอ
3. การแก้ไขปัญหาและอุปสรรคต่างๆ เพื่อให้การจัดกิจกรรมการเรียนรู้พัฒนาขึ้น จำเป็นต้องได้รับการชี้แนะหรือการนิเทศการศึกษาจากผู้อำนวยการ โดยเฉพาะ จึงจะทำให้แก้ไขปัญหาได้สำเร็จลุล่วง
4. การศึกษาของประเทศเพื่อให้เป็นไปตามมาตรฐานการศึกษาของชาติ จะต้องมี การควบคุมดูแลด้วยระบบการนิเทศการศึกษา
5. การศึกษาเป็นกิจกรรมที่ซับซ้อน จำเป็นที่จะต้องมีการนิเทศ เพื่อเป็นการให้บริการแก่ครูที่มีความสามารถต่างๆ กัน
6. การนิเทศการศึกษาเป็นงานที่มีความจำเป็นต่อความเจริญงอกงามของครู แม้ว่าครูจะได้รับการฝึกฝนมาอย่างดีแล้วก็ตาม แต่ครูก็จะต้องปรับปรุงฝึกฝนตนเองอยู่เสมอ ในขณะที่ทำงานในสถานการณืจริง
7. การนิเทศการศึกษามีความจำเป็นต่อการช่วยเหลือครูในการเตรียมการจัดกิจกรรม
8. การนิเทศการศึกษามีความจำเป็นต่อการทำให้ครูเป็นบุคคลที่ทันสมัยอยู่เสมอ เนื่องจากการเปลี่ยนแปลงทางสังคมที่มีอยู่เสมอ

สรุปได้ว่า ความจำเป็นของการนิเทศการศึกษา มีความจำเป็นสำหรับทุกสถานศึกษา เพราะการเปลี่ยนแปลง และความก้าวหน้าของสังคมและเทคโนโลยีที่เกิดขึ้นตลอดเวลา และบุคลากรภายในสถานศึกษาขาดประสบการณ์ และไม่มีโอกาสที่จะแสวงหาความรู้ ความสามารถ ทักษะกับการเปลี่ยนแปลงดังกล่าว อีกทั้งการนิเทศภายในยังเป็นยุทธศาสตร์ของผู้บริหารในการแก้ไข ปรับปรุง และเพิ่มพูนประสิทธิภาพของบุคลากรในสถานศึกษาให้มีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น

หลักการนิเทศการศึกษา

การนิเทศการศึกษาเป็นกระบวนการปรับปรุงพัฒนาการเรียนการสอน ซึ่งจะต้องดำเนินการ ร่วมกันระหว่างผู้นิเทศกับผู้รับการนิเทศที่ต้องทราบบทบาทหน้าที่ของตนเองอย่างชัดเจน และ การดำเนินการควรตั้งอยู่บนหลักการนิเทศ จะช่วยขจัดความขัดแย้งและเสริมสร้างความศรัทธา ความภาคภูมิใจ เต็มใจที่จะทำให้การนิเทศมีประสิทธิภาพ ได้มีนักการศึกษาได้กล่าวถึงหลักการ นิเทศภายใน ดังนี้

สังกัด อุทรานันท์ (2540 : 42) ได้กำหนดหลักการสำคัญของงานนิเทศการศึกษา ดังนี้

1. ผู้บริหารสถานศึกษาต้องถือว่า การนิเทศการศึกษาเป็นงานในความรับผิดชอบของผู้บริหารสถานศึกษาโดยตรง สำหรับการดำเนินการจะดำเนินการเองหรือมอบหมายให้ผู้อื่นดำเนินการแทนก็ได้
2. การนิเทศในสถานศึกษาจะสำเร็จลงได้จำเป็นต้องอาศัยความร่วมมือกัน ทั้ง 3 ฝ่าย คือ ฝ่ายผู้บริหาร ผู้นิเทศ และผู้รับการนิเทศ
3. จะต้องตระหนักถึงความเข้าใจว่า การนิเทศการศึกษาในสถานศึกษานั้นเป็นการทำงานร่วมกันเพื่อใช้พัฒนาเพื่อนร่วมงานให้มีความรู้ความสามารถในการปฏิบัติงานสูงสุด
4. บุคลากรในสถานศึกษาต้องมีความยอมรับและให้เกียรติซึ่งกันและกัน
5. การนิเทศการศึกษาภายในสถานศึกษาจะต้องเกิดขึ้นจากความจำเป็นในการแก้ปัญหาหรือสนองความต้องการในการยกระดับคุณภาพการศึกษาของสถานศึกษา
6. การสร้างเสริมกำลังใจของผู้บริหารจะมีผลโดยตรงต่อการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมของผู้ปฏิบัติงาน และส่งผลต่อความสัมฤทธิ์ผลของการนิเทศภายในสถานศึกษาด้วย

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาเอกชน (2542 : 10) ได้กำหนดหลักการนิเทศการศึกษาไว้ดังนี้

1. การนิเทศเป็นการกระตุ้นช่วยเหลือครูให้เกิดการพัฒนาด้านวิชาการ
2. การนิเทศการศึกษาต้องตั้งอยู่บนพื้นฐานประชาธิปไตย
3. การนิเทศเป็นการสร้างสรรค์ เพื่อก่อให้เกิดกิจกรรมการนิเทศ
4. การนิเทศเป็นการสร้างมนุษยสัมพันธ์
5. การนิเทศเป็นการเสริมสร้างขวัญและกำลังใจ
6. การนิเทศเป็นการดำเนินการให้โรงเรียนและชุมชนมีความสัมพันธ์กัน
7. การนิเทศการศึกษาเป็นการดำเนินการให้เกิดการพัฒนาหลักสูตร

ชารี มณีศรี (2542 : 27-28) ได้เสนอหลักการนิเทศการศึกษาไว้ ดังนี้

1. การนิเทศเป็นการช่วยกระตุ้นการประสานงานและแนะนำให้เกิดความเจริญงอกงามแก่ครู อาจทำได้โดยจัดให้มีฝ่ายฝึกอบรมด้านวิชาชีพ เพื่อให้ครูทราบหลักวิธีการสอน พัฒนาหลักวิชาความรู้ ใช้เทคนิควิธีการสอนให้มีประสิทธิภาพ มีความเชื่อมั่นในการสอน มีประสบการณ์ในการใช้วัสดุอุปกรณ์การสอน พัฒนาเจตคติในการทำงาน ปรับปรุงแบบประมวลการเรียนการสอน โครงการสอน จัดทำวัสดุอุปกรณ์การสอน และเข้าใจเทคนิคการประเมินผล

2. การนิเทศตั้งอยู่บนรากฐานประชาธิปไตย มีการยอมรับความแตกต่างระหว่างบุคคล เปิดโอกาสให้ครูมีอิสระกระตุ้นให้มีความคิดริเริ่ม มีส่วนร่วมในการวางแผนนโยบาย มีส่วนร่วมในการตัดสินใจ ทุกคนมีโอกาสเป็นผู้นำ

3. การนิเทศเป็นกระบวนการส่งเสริม สร้างสรรค์ คบหาหลีกเลี่ยงการบังคับ การปฏิบัติที่ไม่ชัดเจน การประเมินค่า เข้มงวดตรวจตรา จัดมาตรฐานและพิธีรีตอง ควรสร้างบรรยากาศให้ครูได้พยายามคิดหาวิธีการทำงานแบบใหม่ๆ ตามสติปัญญาของแต่ละคน

4. การนิเทศกับการปรับปรุงหลักสูตรเป็นงานที่เกี่ยวข้องกัน จึงควรมีความสอดคล้องกัน

5. การนิเทศเป็นการสร้างมนุษยสัมพันธ์ ควรยอมรับนับถือผู้อื่น เห็นอกเห็นใจตรงไปตรงมาและหาโอกาสร่วมมือช่วยเหลือเพื่อสร้างมิตรภาพไมตรีกับคนอื่น

6. การนิเทศมุ่งส่งเสริมบำรุงขวัญ ควรให้การยกย่องชมเชย บำรุงขวัญแก่ครู

7. การนิเทศมุ่งจัดช่องว่างระหว่าง โรงเรียนและชุมชน ควรศึกษาและวางแผนเพื่อทราบความต้องการและปัญหาในชุมชน ช่วยเหลือครูให้สำรวจการใช้แหล่งทรัพยากรในชุมชนให้เกิดประโยชน์ ร่วมมือกับชุมชนในการวางแผนปรับปรุงสถานศึกษาและชุมชน ช่วยครูในการพัฒนาหลักสูตร และปรับปรุงเทคนิควิธีการสอนให้เข้ากับสภาพและเหมาะสมกับชุมชน

ปรียาพร วงศ์อนุตรโรจน์ (2543 : 227) กล่าวถึง หลักการนิเทศการศึกษา ดังนี้

1. การนิเทศควรจัดให้มีการบริหารที่เป็นระบบและมีการวางแผนการดำเนินงานเป็นโครงการ

2. การนิเทศต้องยึดหลักการมีส่วนร่วมในการทำงาน คือ มีความเป็นประชาธิปไตย เคารพในความคิดเห็นของผู้อื่น เห็นความแตกต่างระหว่างบุคคล เน้นความร่วมมือร่วมใจในการดำเนินงานและใช้ความรู้ความสามารถในการปฏิบัติงาน เพื่อให้งานนั้นไปสู่เป้าหมายที่ต้องการ

3. การนิเทศเป็นงานสร้างสรรค์ เป็นการแสวงหาความสามารถพิเศษของแต่ละบุคคล ให้แต่ละบุคคลได้แสดงออกและพัฒนาความสามารถเหล่านั้นได้อย่างเต็มที่

4. การนิเทศเป็นการแก้ปัญหาที่เกิดขึ้นจากการเรียนการสอน โดยให้ครูได้เรียนรู้ว่าปัญหาของตนเป็นอย่างไร จะหาวิธีแก้ไขปัญหานั้นอย่างไร

5. การนิเทศเป็นการสร้างสภาพแวดล้อมในการทำงานให้ดีขึ้น สร้างความร่วมมือระหว่างกัน สร้างมนุษยสัมพันธ์ มีวิธีการทำงานที่ดี และความสามารถที่จะอยู่ร่วมกันได้

6. การนิเทศเป็นการสร้างความผูกพันและความมั่นคงต่องานอาชีพ รวมทั้งความเชื่อมั่นในความสามารถของตนเองเกิดความพอใจในการทำงาน

7. การนิเทศเป็นการพัฒนาและส่งเสริมวิชาชีพครูให้มีความรู้ ภาควุมิใจในอาชีพที่ต้องใช้วิชาความรู้ความสามารถ

สรุปได้ว่า หลักการนิเทศการศึกษาเป็นแนวทางที่ผู้นิเทศยึดเป็นกระบวนการและหลักในการปฏิบัติ ในการวางแผนการดำเนินงาน มีจุดมุ่งหมายที่แน่นอน มีขั้นตอนการดำเนินงานที่ชัดเจน บุคลากรทุกฝ่ายมีส่วนร่วม รับฟังความคิดเห็นซึ่งกันและกัน เพื่อให้บรรลุตามวัตถุประสงค์ การนิเทศการศึกษาอย่างมีประสิทธิภาพ

การนิเทศภายในสถานศึกษา

ความหมายของการนิเทศภายในสถานศึกษา

การนิเทศภายในสถานศึกษาเป็นงานที่เกี่ยวข้องกับการบริหารและพัฒนาคุณภาพทางการศึกษา เพื่อให้เกิดการพัฒนาการเรียนการสอนของสถานศึกษาอย่างมีประสิทธิภาพ มีนักการศึกษาได้ให้ความหมายของการนิเทศภายในสถานศึกษาไว้ดังนี้

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ (2541 : 51) ให้ความหมายของการนิเทศภายในสถานศึกษาว่า การนิเทศภายในสถานศึกษาเป็นการส่งเสริม สนับสนุน หรือให้ความช่วยเหลือครูในสถานศึกษาให้ประสบความสำเร็จในการปฏิบัติงานตามภารกิจหลัก คือ การสอน หรือการสร้างเสริมพัฒนาการของนักเรียนทุกคน ทั้งร่างกาย สติปัญญา จิตใจ อารมณ์และสังคม ให้เต็มตามวัยและตามศักยภาพ โดยความร่วมมือของบุคลากรในสถานศึกษา อีกทั้งยังช่วยพัฒนาทักษะการทำงานกลุ่ม ทำให้เกิดความเข้าใจอันดีระหว่างครูผู้สอนกับผู้บริหารสถานศึกษาและระหว่างเพื่อนครูด้วยกัน

อัญชลี โพธิ์ทอง (2544 : 118) กล่าวว่า การนิเทศภายในสถานศึกษา หมายถึง กระบวนการในการปฏิบัติงานที่ผู้บริหารและครูผู้สอนในสถานศึกษาร่วมมือกันจัดขึ้น โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อปรับปรุงงานต่างๆ เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพของการจัดการเรียนการสอนในทางที่จะทำให้ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียนสูงขึ้น และมีคุณลักษณะที่พึงประสงค์

วัชรา เล่าเรียนดี (2545 : 130) กล่าวว่า การนิเทศภายในสถานศึกษา เป็นกระบวนการบริหารการศึกษาที่จัดดำเนินการในสถานศึกษาโดยบุคลากรในสถานศึกษาเป็นหลัก ซึ่งประกอบด้วยผู้บริหารสถานศึกษา คณะครูอาจารย์และบุคลากรที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาในสถานศึกษา เพื่อพัฒนาคุณภาพการศึกษาในสถานศึกษาโดยตรง

อำรุง จันทวานิช (2548 : 16) กล่าวถึงการนิเทศภายในสถานศึกษาว่า เป็นกระบวนการที่ให้ผู้นิเทศภายในสถานศึกษาดำเนินการโดยใช้ภาวะผู้นำให้เกิดความร่วมมือร่วมใจ ประสานงาน และใช้ศักยภาพในการทำงานอย่างเต็มที่ ซึ่งจะส่งผลต่อการพัฒนางานของสถานศึกษานั้นๆ โดยส่วนรวมให้เป็นไปตามมาตรฐานการศึกษา

ภาณุวัฒน์ เขียวนาค (2549 : 1) กล่าวว่า การนิเทศภายใน เป็นกระบวนการในการปฏิบัติงานที่ผู้บริหารและครูอาจารย์ในสถานศึกษาร่วมมือกันจัดขึ้น โดยมีจุดประสงค์เพื่อปรับปรุงงานต่างๆ เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพของการจัดการเรียนการสอน ในทางที่จะทำให้ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียนสูงขึ้น และมีคุณลักษณะที่พึงประสงค์ หรือการที่จะทำให้ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียนสูงขึ้น และมีคุณลักษณะที่พึงประสงค์

กรองทอง จิระเชชากุล (2550 : 2) ได้ให้ความหมายของการนิเทศภายในสถานศึกษาว่าการนิเทศภายในสถานศึกษาเป็นการปฏิบัติงานกันระหว่างผู้บริหารกับครูผู้สอนในสถานศึกษาอย่างเป็นระบบต่อเนื่อง ในการปรับปรุง แก้ไข พัฒนาการปฏิบัติงานของครูผู้สอนให้มีประสิทธิภาพ และส่งต่อให้ผู้เรียนได้รับการพัฒนาทุกๆ ด้าน และบรรลุตามจุดมุ่งหมายของหลักสูตร

ศุภาวดี เหลี้ยวเจริญ (2550 : 2) กล่าวว่า การนิเทศภายในสถานศึกษา เป็นกระบวนการทำงานและดำเนินกิจกรรมร่วมกัน ระหว่างผู้บริหารและบุคลากรภายในสถานศึกษา ในการแนะนำช่วยเหลือ ส่งเสริมเกี่ยวกับการเรียนการสอนและพัฒนาคำดำเนินงานของสถานศึกษาให้เป็นไปตามมาตรฐานของสถานศึกษา เพื่อปรับปรุงและพัฒนาคุณภาพการศึกษาให้มีประสิทธิภาพ เป็นไปตามวัตถุประสงค์และเป้าหมายของการศึกษาที่กำหนดไว้

สรุปได้ว่า การนิเทศภายในสถานศึกษา เป็นกระบวนการการทำงานร่วมกันระหว่างผู้บริหารกับครูผู้สอนในสถานศึกษา การนิเทศการศึกษาจึงเป็นส่วนหนึ่งของการบริหารจัดการ โดยมีเป้าหมายเพื่อการปรับปรุง แก้ไขและพัฒนาคุณภาพการเรียนการสอนของครูผู้สอนให้มีประสิทธิภาพและตรงตามเป้าหมายที่กำหนดไว้ อย่างมีประสิทธิภาพและสัมฤทธิ์ผล อันจะส่งผลให้นักเรียนมีคุณภาพตามเกณฑ์ที่กำหนดไว้

ความมุ่งหมายของการนิเทศภายในสถานศึกษา

ในการดำเนินงานใดๆ ก็ตาม จำเป็นต้องมีการวางจุดมุ่งหมายที่แน่นอนเอาไว้เพื่อผู้ปฏิบัติจะได้ทราบแน่ชัดว่าจะต้องกระทำการใดเพื่อให้เกิดผลอย่างไรในการดำเนินงาน ซึ่งมีนักการศึกษาได้แสดงความคิดเห็นความมุ่งหมายของการนิเทศภายในสถานศึกษาไว้ต่างๆ กัน ดังนี้

อเนก ส่งแสง (2540 : 36) กล่าวถึง จุดมุ่งหมายของการนิเทศภายในสถานศึกษา ดังนี้

1. เพื่อช่วยเหลือ สนับสนุน ให้คำแนะนำเกี่ยวกับการจัดการเรียนการสอน เพื่อให้มีประสิทธิภาพและประสิทธิผลทางการเรียนของนักเรียน

2. เพื่อช่วยเหลือครูผู้สอนให้เข้าใจในหลักสูตรและ โครงสร้างของหลักสูตร ในแต่ละระดับชั้น สามารถนำไปจัดกระบวนการเรียนการสอนให้เหมาะสมกับผู้เรียน

3. เพื่อพัฒนาบุคลากร โดยการประชุมอบรม สัมมนา และปฏิบัติการเพิ่มพูนความรู้ และทักษะอยู่เสมอ

4. เพื่อส่งเสริมขวัญและกำลังใจในการปฏิบัติงานของครูผู้สอนให้มีส่วนร่วมในการวางแผนพัฒนาการเรียนการสอน เห็นความสำคัญของการทำงานร่วมกันเป็นทีม เพื่อให้บรรลุเป้าหมายของการศึกษา

อบรม สีนภิบาล และสมศักดิ์ ศรีมาโนชญ์ (2541 : 6) กล่าวว่า จุดมุ่งหมายของการนิเทศภายในสถานศึกษามี 5 ประการ ดังนี้

1. เพื่อช่วยเหลือให้ครูดำเนินการสอนตามหลักสูตรและให้ได้ผลตามจุดมุ่งหมายที่กำหนด
2. เพื่อช่วยให้ครูได้ตระหนักถึงปัญหา ที่เกี่ยวกับการเรียนการสอนและการจัดการศึกษา ทั้งยังสามารถแก้ปัญหาเหล่านั้นเพื่อให้เกิดผลดีต่อการศึกษาของนักเรียน
3. เพื่อพัฒนาหลักสูตรการเรียนการสอนให้มีประสิทธิภาพสอดคล้องกับความต้องการ
4. เพื่อรักษา พิจารณา ส่งเสริมควบคุมคุณภาพ และมาตรฐานการศึกษาทุกระดับ
5. เพื่อให้ความช่วยเหลือและประสานงานในทางวิชาการแก่กรม ต้นสังกัด กระทรวง และสถานศึกษาหรือหน่วยงานที่เกี่ยวข้องตลอดจนองค์กรระหว่างประเทศ

สันต์ ธรรมบำรุง (2542 : 16) ได้สรุปจุดมุ่งหมายของการนิเทศภายในสถานศึกษา ไว้ดังนี้

1. ช่วยครูในเรื่องติดตามวิทยาการใหม่ๆ เนื่องจากหน้าที่ครูเปลี่ยนไปจากเดิม จากผู้สอน เป็นผู้สนับสนุนการเรียน
2. ช่วยให้ครูเข้าใจอย่างถ่องแท้ถึงวัตถุประสงค์ของการสอน
3. ช่วยสร้างให้ครูมีลักษณะแห่งความเป็นผู้นำ
4. ช่วยให้ครูมีความรู้ ความก้าวหน้าทางวิทยาการใหม่ๆ เสมอ ซึ่งเป็นความภูมิใจของครู อันจะส่งผลถึงการเรียนการสอน
5. ขนาดของสถานศึกษาใหญ่ขึ้น มีครูมากขึ้น มีกิจกรรมและชั่วโมงสอนมากขึ้น หน้าที่ในการนิเทศจึงมีมากขึ้น เช่น ปฐมนิเทศครูใหม่ เพื่อประหยัดเวลาที่ครูจะไปศึกษาด้วยตนเอง ครูบางคนไม่ถนัดสอนเป็นบางวิชา การนิเทศการสอนจะช่วยให้มีหลักการสอนและมีความมั่นใจมากขึ้น
6. เพื่อส่งเสริมประสิทธิภาพของการเรียนการสอน
7. ช่วยลดภาระครูทำให้มีเวลาในการค้นคว้า ทดลอง วิจัย หาวิธีการเรียนการสอนใหม่ๆ
8. ช่วยเสริมขวัญของครูให้อยู่ในสภาพที่ดี และรวมหมู่คณะให้เป็นทีมที่จะปฏิบัติงานร่วมกันด้วยสติปัญญาอันสูง เพื่อบรรลุจุดประสงค์เดียวกัน
9. เพื่อช่วยให้ครูรู้จักค้นหาคำตอบในการเรียนรู้ของนักเรียนแต่ละคน และช่วยครูวางแผนการสอนให้เหมาะสมและแก้ไข

10. ช่วยประเมินผลงานการสอนของครู โดยอาศัยความเจริญงอกงามของนักเรียน เป็นไปตามแนวทางที่ตกลงกันได้

ปรียาพร วงศ์อนุตรโรจน์ (2546 : 20) ให้ความเห็นว่า จุดมุ่งหมายหลักของการนิเทศภายในสถานศึกษาเป็นการมุ่งปรับปรุงและพัฒนาการเรียนการสอนในสถานศึกษา ดังนี้

1. เพื่อพัฒนาวิชาชีพครู โดยการนิเทศการสอนให้ข้อมูลแก่ครูในด้านการสอน เพื่อครูจะได้ใช้เป็นแนวทางในการปรับปรุงการสอนของตน ช่วยให้ครูได้พัฒนาความสามารถในการสอน ส่งเสริม และพัฒนาวิชาชีพการสอนของครู

2. เพื่อพัฒนาคุณภาพของนักเรียน ปรับปรุงคุณภาพการเรียนการสอนในสถานศึกษา เพื่อคุณภาพของนักเรียน ส่งเสริมประสิทธิภาพงานวิชาการของสถานศึกษา สร้างขวัญและกำลังใจแก่บุคลากรที่เกี่ยวข้องกับการนิเทศการสอน และสร้างความสัมพันธ์ที่ดีระหว่างบุคคลที่เกี่ยวข้องในการทำงานร่วม

ชัต บัญญา (2550 : 4) กล่าวว่า ความมุ่งหมายของการนิเทศภายในสถานศึกษา เพื่อสนับสนุน ส่งเสริม กระตุ้นให้ครูและผู้ที่มีส่วนได้ส่วนเสียจากการจัดการศึกษาทุกฝ่ายเป็นรายบุคคล หรือหลายคนได้ร่วมมือร่วมใจกันปฏิรูปวิธีการจัดการเรียนการสอน วิธีการบริหารจัดการศึกษา ที่มุ่งสู่ความสำเร็จตามมาตรฐานของสถานศึกษา และของบุคลากรของสถานศึกษาให้สูงขึ้น และรักษาไว้ได้อย่างต่อเนื่องด้วยความเต็มใจ

กรองทอง จิระเดชากุล (2550 : 3) กล่าวว่า จุดมุ่งหมายของการนิเทศภายในสถานศึกษา มีจุดมุ่งหมาย ดังนี้

1. จุดมุ่งหมายทั่วไป

1.1 เพื่อให้ผู้บริหารและคณะกรรมการนิเทศภายในสถานศึกษามีความรู้ความเข้าใจ และปฏิบัติการนิเทศภายในสถานศึกษาได้

1.2 เพื่อพัฒนาความสามารถของครู

1.3 เพื่อช่วยเหลือและจัดสรรเครื่องมือ สื่อการเรียนรู้ ตลอดจนช่วยเหลือและปรับปรุงวิธีการจัดการเรียนรู้

1.4 เพื่อให้ครูเกิดความเจริญงอกงามทางวิชาชีพ

2. จุดมุ่งหมายเฉพาะ เพื่อให้ครูสามารถพัฒนาพฤติกรรมกรปฏิบัติงานในเรื่องดังต่อไปนี้

2.1 เพื่อให้สถานศึกษา มีแผนการนิเทศภายในสถานศึกษา

2.2 เพื่อเน้นให้มีการวิเคราะห์ ปรับปรุงหลักสูตรสถานศึกษาและในกลุ่มสาระ การเรียนรู้ที่ได้รับมอบหมาย

2.3 เพื่อให้ครูจัดการเรียนการสอนตามแนวปฏิรูปการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ การบูรณาการ เน้นทักษะกระบวนการคิด ฯลฯ

2.4 เพื่อปรับปรุงและพัฒนากระบวนการ/วิธีการเรียนรู้ของครู

2.5 เพื่อให้มีการจัดกิจกรรมเสริมการเรียนรู้ได้อย่างเหมาะสม

2.6 เพื่อพัฒนาการใช้สื่อและแหล่งเรียนรู้

2.7 เพื่อให้มีการวัดและประเมินผลตามสภาพจริง และปรับปรุงกระบวนการวัด และประเมินผลให้มีประสิทธิภาพสูงขึ้น

สรุปได้ว่า จุดมุ่งหมายของการนิเทศภายในสถานศึกษา ก็เพื่อช่วยเหลือครูผู้สอนในการ ปฏิบัติงานให้บรรลุผลได้อย่างมีประสิทธิภาพ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในเรื่องการจัดการเรียนการสอน หรือการพัฒนาคุณภาพผู้เรียน และการนิเทศภายในสถานศึกษายังเป็นการทำงานร่วมกันเป็นทีม

ความจำเป็นในการนิเทศภายในสถานศึกษา

ในปัจจุบัน การนิเทศภายในมีความจำเป็นต่อการพัฒนาคุณภาพการศึกษาเป็นอย่างมาก ทั้งนี้เพื่อลดความสูญเปล่าทางการศึกษา ส่งเสริมผู้เรียนให้ได้รับการศึกษาที่ดีกว่าเดิม เหมาะสมกับ ความต้องการ ในอนาคตองค์ประกอบที่เป็นหัวใจในการปรับปรุงคุณภาพการศึกษา อยู่ที่คุณภาพ ของการเรียนการสอน การนิเทศภายในเป็นส่วนหนึ่งที่ทำให้การสอนของครูมีประสิทธิภาพเพราะ การนิเทศภายในเป็นองค์ประกอบที่จะช่วยเหลือ สนับสนุนให้กระบวนการเรียนการสอนมีคุณภาพ และบรรลุเป้าหมาย ความจำเป็นที่ต้องมีการนิเทศภายใน ในระบบการศึกษาเนื่องจากเหตุผล ของนักการศึกษา ดังนี้

ไพโรจน์ กลิ่นกุหลาบ (2542 : 179) ให้เหตุผลความจำเป็นของการนิเทศภายในสถานศึกษา ไว้ดังนี้

1. การนิเทศภายในเป็นการส่งเสริมคุณภาพด้านการเรียนการสอนในสถานศึกษา
2. สถานศึกษาต้องมีการนิเทศภายใน เพราะเป็น โครงการที่ประกอบด้วยข้อมูลการนิเทศ จะช่วยเหลือในการจำแนกคุณภาพ และยังสามารถช่วยในการตัดสินใจปัญหาบางอย่างในสถานศึกษาได้
3. การนิเทศภายในยังสามารถกระตุ้น ชี้นำแนวทางการคิดใหม่ ให้เกิดขึ้นกับครูผู้สอน ภายในสถานศึกษา โดยเฉพาะที่นำเอาเทคนิคและวิธีการใหม่ๆ มาใช้ จะเป็นการช่วยในการเก็บ รวบรวมข้อมูลในการนิเทศภายในได้อย่างมีประสิทธิภาพและน่าเชื่อถือ
4. ครูผู้สอนควรได้รับการนิเทศ เพื่อการพัฒนาความสามารถ ด้านการจัดการเรียน การสอนและความก้าวหน้าทางวิชาการเพราะมีหลักประกันได้ ส่วนครูที่ผ่านสถาบันฝึกหัดครู จะเป็นบุคคลที่มีประสิทธิภาพตลอดไป โดยไม่ต้องมีการนิเทศเพราะความก้าวหน้าทางวิชาการ เพิ่มขึ้นเรื่อยๆ

5. เป็นการเข้าใจวัตถุประสงค์ของการศึกษาทั่วไป ปรัชญาของสถานศึกษาเพื่อช่วยในการดำเนินการสอนบรรลุวัตถุประสงค์

6. เพื่อเป็นการเสริมสร้างขวัญและกำลังใจของคณะครู และก่อให้เกิดความรู้สึกร่วมกันในการทำงาน เพื่อจะได้ร่วมมือร่วมใจในการปฏิบัติหน้าที่ มีความสามัคคีเป็นน้ำหนึ่งใจเดียวกัน มีความรักและภาคภูมิใจในอาชีพครูที่ตนปฏิบัติอยู่

สมเดช สีแสง (2546 : 130) ได้สรุปความจำเป็นที่จะต้องมีการนิเทศภายในสถานศึกษาไว้ดังนี้

1. การนิเทศภายในสถานศึกษาเป็นการปฏิบัติงานร่วมกันของผู้บริหารสถานศึกษาและบุคลากรในสถานศึกษา ภายใต้ข้อตกลงซึ่งกำหนดร่วมกัน จึงก่อให้เกิดความรับผิดชอบต่องานตามบทบาทหน้าที่ด้วยความพึงพอใจของผู้ร่วมงานทุกฝ่าย

2. การเปลี่ยนแปลงของสังคม ความเจริญก้าวหน้าด้านวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีอย่างรวดเร็ว ทำให้การจัดกิจกรรมการนิเทศภายในด้วยวิธีการต่างๆ สามารถช่วยให้ผู้ปฏิบัติงานมีโอกาสพัฒนาตนเอง มีความมั่นใจในการทำงาน และส่งผลให้เกิดขวัญและกำลังใจ

3. การปฏิบัติงานตามกระบวนการนิเทศการศึกษา เป็นวิธีการทางวิทยาศาสตร์ ก่อให้เกิดระบบงานที่มีระเบียบ ติดตามและประเมินผลงานได้สะดวก

ปรียาพร วงศ์อนุตรโรจน์ (2546 : 227) ได้กล่าวถึงความจำเป็นการนิเทศภายในสถานศึกษาไว้ดังนี้

1. การนิเทศควรมีการบริหารงานเป็นระบบ และมีการวางแผนการดำเนินงานเป็นโครงการ
2. การนิเทศต้องถือหลักการมีส่วนร่วมในการทำงาน คือ ความเป็นประชาธิปไตย เคารพในความคิดของผู้อื่น เห็นความแตกต่างระหว่างบุคคล เน้นความร่วมมือร่วมใจกันในการดำเนินงาน และใช้ความรู้ความสามารถในการปฏิบัติงานเพื่อให้งานนั้นบรรลุเป้าหมายที่ต้องการ

3. การนิเทศเป็นงานสร้างสรรค์ เป็นการแสวงหาความสามารถพิเศษของแต่ละบุคคล ให้แต่ละบุคคลได้แสดงออก และพัฒนาความสามารถเหล่านั้นได้อย่างเต็มที่

4. การนิเทศเป็นการแก้ปัญหาที่เกิดขึ้นจากการเรียนการสอน โดยครูอาจารย์ได้เรียนรู้ว่าปัญหาของตนเป็นอย่างไร จะหาวิธีแก้ปัญหานั้นได้อย่างไร

5. การนิเทศเป็นการสร้างสภาพแวดล้อมในการทำงานให้ดีขึ้น สร้างความเข้าใจระหว่างกัน สร้างมนุษยสัมพันธ์ มีวิธีการทำงานที่ดีและความสามารถที่จะอยู่ร่วมกันได้

6. การนิเทศเป็นการสร้างความผูกพันและสร้างความมั่นคงต่องานในอาชีพ รวมทั้งสร้างความเชื่อมั่นในความสามารถของตนเองและเกิดความพึงพอใจในการทำงาน

7. การนิเทศเป็นการพัฒนาและส่งเสริมวิชาชีพครูให้มีความรู้สีกภาคภูมิใจ ซึ่งเป็นอาชีพที่ต้องใช้ความรู้และความสามารถในการพัฒนาได้

กรองทอง จิตรเชษฐกุล (2550 : 4) ได้กล่าวถึงความจำเป็นในการนิเทศภายในสถานศึกษาไว้ดังนี้

1. เพื่อปรับปรุงคุณภาพของการจัดการศึกษาให้ได้มาตรฐานใกล้เคียงกัน
2. ปริมาณศึกษานิเทศก์ไม่เพียงพอกับความต้องการของครูและสถานศึกษา
3. บุคลากรภายในสถานศึกษา มีความรู้ความสามารถ มีความคุ้นเคยและใกล้ชิดปัญหามากที่สุด

4. บรรยากาศในการนิเทศมีความเป็นกันเอง และสามารถปฏิบัติงานนิเทศได้อย่างต่อเนื่อง
 ชำนาญ แสงจันทร์ (2550 : 3) กล่าวถึงความจำเป็นในการนิเทศภายในสถานศึกษาที่มีความจำเป็น คือ

1. เพื่อปรับปรุงคุณภาพของการจัดการศึกษาให้ได้มาตรฐานใกล้เคียงกัน
2. ปริมาณศึกษานิเทศก์ไม่เพียงพอกับความต้องการของครูและสถานศึกษา
3. บุคลากรภายในสถานศึกษา มีความรู้ความสามารถ มีความคุ้นเคยและใกล้ชิดปัญหามากที่สุด

4. บรรยากาศในการนิเทศมีความเป็นกันเอง และสามารถปฏิบัติงานนิเทศได้อย่างต่อเนื่อง
 ชีรศักดิ์ เลื่อยไธสง (2550 : 4) กล่าวถึงความสำคัญของการนิเทศภายในว่า การนิเทศภายในโรงเรียน เป็นภารกิจสำคัญของผู้บริหารสถานศึกษา ถึงกับมีท่านผู้รู้ได้กล่าวเอาไว้ว่า “การนิเทศภายในคือหัวใจของโรงเรียน” โรงเรียนเป็นองค์กรที่มีคณะบุคคลทำงานเป็นกลุ่มโดยมุ่งไปสู่เป้าหมายเดียวกัน คือ คุณภาพนักเรียน ผู้รับการนิเทศต้องการการดูแลเอาใจใส่ ต้องการขวัญและกำลังใจ และการสนับสนุนจากผู้นิเทศและผู้บริหารสถานศึกษาเช่นกัน

เน่งน้อย เฟื่องพันธ์ (2551 : 2) กล่าวว่า ความจำเป็นที่ต้องมีการนิเทศภายในก็เนื่องจากศึกษานิเทศก์มีจำนวนจำกัด เพื่อจะใช้ประโยชน์สูงสุดจากทรัพยากรและบุคลากรภายในสถานศึกษาเป็นผู้ที่เข้าใจปัญหาการเรียนการสอน ได้ดี รวมทั้งการสร้างความร่วมมือและแก้ไขปัญหาการทำงานร่วมกันของบุคลากรภายในสถานศึกษาที่สามารถนิเทศได้ นอกจากผู้บริหารแล้ว ครูที่มีประสบการณ์ ความรู้ ความชำนาญก็สามารถทำหน้าที่นิเทศได้

สรุปได้ว่า การนิเทศภายในสถานศึกษามีความจำเป็นต่อการพัฒนาคุณภาพการศึกษาเป็นอย่างยิ่ง ทั้งนี้เพราะเป็นการนิเทศที่ตรงกับปัญหาและความต้องการของสถานศึกษา ผู้บริหารหรือผู้ทำการนิเทศรู้ปัญหาอย่างแท้จริง และเป็นการส่งเสริมให้บุคลากรในสถานศึกษาได้ทำงานกัน

เป็นการพัฒนาตนเอง และมีการดำเนินการได้รวดเร็วตรงสภาพปัญหาและความต้องการ ถือว่าเป็นการนิเทศที่ดีที่สุด

บทบาทหน้าที่ของผู้บริหารสถานศึกษาในการนิเทศภายในสถานศึกษา

ผู้บริหารสถานศึกษาในฐานะหัวหน้าสถานศึกษาย่อมเป็นหัวใจสำคัญต่อการนิเทศภายในสถานศึกษาเป็นอย่างยิ่ง เพราะผู้บริหารมีบทบาทเป็นทั้งผู้ให้การนิเทศและผู้สนับสนุนการนิเทศ การนิเทศภายในสถานศึกษาจะประสบผลสำเร็จหรือไม่ขึ้นอยู่กับทำให้ความสนใจและเอาใจใส่ของผู้บริหารสถานศึกษา มีนักการศึกษาได้ให้ความคิดเห็นถึงบทบาทหน้าที่ของผู้บริหารสถานศึกษาไว้ดังนี้

ไวส์ (Wiles, 1983 : 261-267) กล่าวถึงบทบาทของผู้บริหารในฐานะผู้นิเทศไว้ดังนี้

1. บทบาทด้านมนุษยสัมพันธ์ ทำให้เกิดความเข้าใจอันดีภายในกลุ่มและพยายามขจัดข้อขัดแย้งต่างๆ ที่เกิดขึ้นในกลุ่ม
2. บทบาทในฐานะผู้นำ พัฒนาความเป็นผู้นำให้เกิดขึ้นแก่ตัวผู้อื่น ช่วยให้ผู้อื่นมีความรับผิดชอบ มีส่วนร่วมในการตัดสินใจในการใช้อำนาจ และการมีส่วนร่วมในความรับผิดชอบ
3. บทบาทในด้านการจัดและดำเนินงานในหน่วยงาน พัฒนาการจัดองค์การ ช่วยให้การดำเนินงานของคณะกรรมการต่างๆ ดำเนินไปอย่างมีประสิทธิภาพ
4. บทบาทในการคัดเลือกและการใช้ประโยชน์บุคลากร พิจารณาเลือกบุคลากรที่เข้าทำงานใหม่ให้ตรงกับความต้องการ
5. บทบาทในการสร้างขวัญกำลังใจของครู ช่วยให้ครูพอใจในงานที่ทำ มีส่วนร่วมในการวางแผนโครงการ นโยบายต่างๆ มีความเชื่อมั่นในความสามารถของตนเอง
6. บทบาทในการพัฒนาบุคลากร จัดให้มีการอบรมให้ตรงกับความต้องการของครู ประชุมครู และวัดผลเพื่อการพัฒนาบุคลากรให้เกิดประสิทธิภาพ

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ (2541 : 59) ได้ทำการสรุปบทบาทหน้าที่ของผู้บริหารสถานศึกษาในการนิเทศการศึกษาไว้ ดังนี้

1. ศึกษาหาความรู้ที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาระบบนิเทศของสถานศึกษา
2. สร้างความตระหนักถึงความสำคัญ และความจำเป็นที่จะต้องพัฒนานักเรียนให้มีพัฒนาการทุกด้านเต็มตามวัยและตามศักยภาพ และการพัฒนาตนเองให้แก่คณะครูในสถานศึกษา
3. จัดหรือดำเนินการให้มีการจัดระบบนิเทศภายในของสถานศึกษา โดยผู้บริหารสถานศึกษาเป็นบุคคลหลักในการดำเนินการ
4. ให้ความรู้ ให้คำแนะนำแก่บุคลากรที่ได้รับมอบหมายให้เป็นผู้นิเทศในสถานศึกษา
5. ร่วมดำเนินการพัฒนาระบบนิเทศของสถานศึกษากับคณะครูผู้นิเทศภายในสถานศึกษา

6. ติดตามประเมินผลการดำเนินงานร่วมกับคณะครูในสถานศึกษาและให้ข้อมูลย้อนกลับแก่คณะครูในสถานศึกษาให้เห็นความก้าวหน้าของตนเอง

7. เผยแพร่ความสำเร็จของคณะครูในสถานศึกษา ให้การเสริมแรง ให้การยกย่อง เพื่อให้เกิดขวัญและกำลังใจในการปฏิบัติงาน

กระทรวงศึกษาธิการ (2543 : 12) ได้สรุปบทบาทหน้าที่ของผู้บริหารสถานศึกษาในการนิเทศการศึกษาไว้ ดังนี้

1. ตระหนักและเห็นความสำคัญว่าจะต้องมีการพัฒนาการเปลี่ยนแปลง
2. บริหารและจัดการแบบมีส่วนร่วม
3. สร้างขวัญและกำลังใจ
4. สร้างความเข้าใจกับผู้ปกครองและหน่วยงานอื่น
5. สนับสนุนด้านงบประมาณ ยานพาหนะ และสิ่งอำนวยความสะดวกทุกด้าน
6. สร้างเครือข่ายกับสถานศึกษาและสถาบันผลิตครูเพื่อการพัฒนาสถานศึกษา
7. ประสานงานกับหน่วยศึกษานิเทศก์และสถาบันผลิตครูในท้องถิ่นเพื่อร่วมกันวางแผน

ในการพัฒนาบุคลากรและสถานศึกษา

วไลรัตน์ บุญสวัสดิ์ (2546 : 23) ได้กล่าวไว้ว่า หน้าที่หลักของผู้บริหารสถานศึกษามีหน้าที่ผลักดัน กระตุ้นและชักจูงให้บุคลากรต่างๆ โดยเฉพาะอย่างยิ่งครูซึ่งมีหน้าที่โดยตรงต่อตัวเด็กและให้การสอนแก่ตัวเด็กได้พัฒนาเพิ่มพูนความรู้ ความชำนาญ และความสามารถ เพื่อให้งานมีประสิทธิภาพสูงขึ้น

ปรียาพร วงศ์อนุตรโรจน์ (2546 : 67-78) สรุปบทบาทและหน้าที่ของผู้บริหารสถานศึกษาประกอบด้วย 3 ประการ คือ

1. บทบาทในการพัฒนาหลักสูตร ผู้บริหารสถานศึกษาจะต้องส่งเสริมสนับสนุน โดยการนิเทศให้ครูผู้สอนทุกคนมีความรู้ ความเข้าใจ ทักษะและเจตคติในการจัดทำและนำหลักสูตรไปใช้ในห้องเรียนในรายวิชาที่รับผิดชอบอย่างถูกต้องชัดเจน รวมทั้งนิเทศการใช้หลักสูตรอย่างต่อเนื่อง

2. บทบาทเป็นผู้นำในการจัดการเรียนการสอน ผู้บริหารสถานศึกษาจะต้องส่งเสริมสนับสนุน โดยการนิเทศครูผู้สอน ให้สามารถจัดการเรียนการสอนตามหลักสูตรสถานศึกษาอย่างเป็นระบบ โดยมีกิจกรรมที่สำคัญ ได้แก่ การรู้จักพื้นฐานของผู้เรียน การกำหนดจุดมุ่งหมายของการสอน การกำหนดเนื้อหาสาระสำหรับสอน การเตรียมความพร้อมในการสอน การดำเนินการสอน การสร้างเสริมทักษะ การสนับสนุน การควบคุมและการตรวจสอบคุณภาพการสอน สัมฤทธิ์ผล การสอน และการปรับปรุงแก้ไข

3. บทบาทเป็นผู้นำในการประเมินการสอน ผู้บริหารสถานศึกษาจะต้องดำเนินการนิเทศให้ครูผู้สอนสามารถดำเนินการประเมินการเรียนการสอนตามหลักสูตรสถานศึกษาและนำผลการประเมินมาใช้ปรับปรุงการเรียนการสอน และตัดสิ้นการเรียน

สรุปได้ว่า บทบาทหน้าที่ของผู้บริหารกับการนิเทศภายในสถานศึกษา เป็นผู้ให้ความรู้ความเข้าใจในเรื่องต่างๆ เป็นผู้ร่วมวางแผน ให้บริการ ให้กำลังใจ ตลอดจนกำกับ ติดตาม ประเมินผลการทำงานของคณะครู ทำให้ครูมีความทันสมัย เกิดการพัฒนาการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนได้เหมาะสมกับวัย เพื่อให้ผู้เรียนมีคุณภาพตามเป้าหมายที่กำหนด

กระบวนการนิเทศภายในสถานศึกษา

การนิเทศภายในสถานศึกษา ถือเป็นเครื่องมือที่สำคัญยิ่งของผู้บริหารสถานศึกษา ในการสร้างความร่วมมือร่วมใจของบุคลากรในสถานศึกษา ให้เกิดการพัฒนาด้านเองในการทำงาน เพื่อผลสำเร็จของการบริหารการศึกษา การนิเทศภายในสถานศึกษามีลักษณะการปฏิบัติเช่นเดียวกับกิจกรรมอื่นๆ ต้องอาศัยกระบวนการ ขั้นตอนในการดำเนินงานอย่างเป็นระบบและต่อเนื่อง สำหรับยึดเป็นแนวทางไปสู่เป้าหมายที่พึงประสงค์ ซึ่งในกระบวนการนิเทศนี้ได้มีนักการศึกษาได้ให้ทัศนะไว้ต่างๆ กัน ดังนี้

ฮอย และฟอร์ซีส (ไพโรจน์ กลิ่นกุหลาบ. 2542 : 50 ; อ้างอิงจาก Hoy and Forsyth. 1986.

Effective Supervision : Theory in Practice. P. 55) ได้กล่าวถึงกระบวนการนิเทศ แบบวงจรวินิจฉัย (Diagnostic Cycle) ว่า วงจรนี้จะเริ่มโดยมองการดำเนินการนิเทศเหมือนกับกระบวนการในการแก้ปัญหา โดยเริ่มจากการปรับปรุงบริบทของสถานศึกษาแล้วปรับปรุงการปฏิบัติการในห้องเรียน ประกอบด้วยขั้นตอนที่สำคัญ ดังนี้

ขั้นตอนที่ 1 ระบุความแตกต่างของสภาพความเป็นจริงกับสภาพที่พึงประสงค์ให้มากที่สุด

ขั้นตอนที่ 2 วินิจฉัยหาสาเหตุของปัญหา

ขั้นตอนที่ 3 พัฒนาแผนปฏิบัติการ และพัฒนากลยุทธ์ในการปฏิบัติโดยการกำหนดทางเลือก วิเคราะห์ทางเลือก แล้วเลือกทางเลือกที่เหมาะสมที่สุด

ขั้นตอนที่ 4 ดำเนินการตามแผนปฏิบัติการ

ขั้นตอนที่ 5 ประเมินแบบปฏิบัติการ โดยใช้ข้อมูลที่ได้จากการดำเนินการตามแผน

แฮร์ริส (Harris. 1975 : 14-15) กำหนดขั้นตอนของกระบวนการนิเทศไว้ดังนี้

ขั้นที่ 1 ขั้นวางแผน (Planning) การคิด การกำหนดวัตถุประสงค์ การคาดการณ์ล่วงหน้า การกำหนดปฏิทินปฏิบัติงาน การคิดหาวิธีดำเนินงาน และการวางขั้นตอนการทำงาน

ขั้นที่ 2 ขั้นกำหนดองค์ประกอบของงาน (Organizing) หมายถึง กำหนดเกณฑ์มาตรฐานของผลงาน การรวบรวมทรัพยากรในการปฏิบัติงานที่มีอยู่ ทั้งคนและวัสดุ อุปกรณ์ กำหนด

ความสัมพันธ์ของการทำงานในแต่ละขั้น การมอบหมายงาน การประสานงาน การกระจายอำนาจ และหน้าที่การกำหนดโครงสร้างขององค์กรและกำหนดนโยบาย

ขั้นที่ 3 ขั้นนำไปสู่การปฏิบัติงาน (Doing) หมายถึง การตัดสินใจ การคัดเลือกบุคลากร การเร่งเร้าช่วย และจูงใจให้เกิดกำลังใจ กิจริเริ่มสิ่งใหม่ๆ การสาธิต การให้คำแนะนำ การสื่อสาร การกระตุ้นส่งเสริมกำลังใจ การนำนวัตกรรมใหม่ๆ มาใช้ และอำนวยความสะดวกในการทำงาน

ขั้นที่ 4 ขั้นการควบคุม (Controlling) หมายถึง การควบคุมในการทำงานเป็นไปตามเป้าหมายที่กำหนด ได้แก่ การสั่งการ การให้รางวัล การลงโทษ การให้โอกาสแก่ใจตนเอง การดำเนินการให้พ้นจากงาน และการบังคับบัญชา

ขั้นที่ 5 การประเมินผล (Appraising) หมายถึง การตัดสินใจการปฏิบัติงานวิจัย การวัดผล การปฏิบัติงาน เป็นการพิจารณาผลการปฏิบัติงานว่าได้ผลมากหรือน้อยเพียงใด

ชารี มณีศรี (2542 : 202-203) กล่าวถึง กระบวนการนิเทศภายในไว้ 4 ขั้นตอน ดังนี้

ขั้นที่ 1 การศึกษาสภาพปัจจุบัน ปัญหา ความต้องการ ซึ่งจะต้องวิเคราะห์ข้อมูลเกี่ยวกับคุณภาพ สำรวจความต้องการของครู การจัดลำดับความสำคัญของปัญหาและความต้องการ การวิเคราะห์สาเหตุของปัญหา การจัดลำดับ กำหนดทางเลือกการแก้ปัญหาและดำเนินการตามความเข้าใจ

ขั้นที่ 2 วางแผน นำเอาทางเลือกตามข้อที่ 1 มากำหนดรายละเอียดของกิจกรรม โดยเขียนเป็น โครงการนิเทศ ซึ่งประกอบด้วยสาระสำคัญ คือ หลักการและเหตุผล วัตถุประสงค์ผู้รับผิดชอบ โครงการ แผนดำเนินงาน ระยะเวลา สถานที่ งบประมาณ การประเมินผลและผลที่คาดว่าจะได้รับ

ขั้นที่ 3 การปฏิบัติกรนิเทศ เป็นขั้นลงมือทำตาม โครงการนิเทศที่กำหนดหลักการ โดยคำนึงถึงหลักการนิเทศ ทักษะ สื่อ เครื่องมือการนิเทศ การเตรียมความพร้อม สร้างความเข้าใจ รวมทั้งการเสริมสร้างให้กำลังใจและช่วยเหลือจากผู้บริหาร โรงเรียน

ขั้นที่ 4 การประเมินผล ตรวจสอบผลการดำเนินการนิเทศตาม โครงการที่กำหนด ผลสัมฤทธิ์ตามวัตถุประสงค์ ประเมินข้อคิดเห็น กระบวนการนิเทศภายในโรงเรียน รวมผลการประเมิน ข้อมูลป้อนกลับเพื่อทำการปรับปรุงต่อไป

กระทรวงศึกษาธิการ (2543 : 17) ได้เสนอกระบวนการนิเทศภายในไว้ว่า การดำเนินการนิเทศภายในสถานศึกษา ควรจะเป็นกระบวนการต่อเนื่องกัน ดังนี้

1. ขั้นเตรียมการนิเทศ เป็นขั้นตอนของการสำรวจความต้องการจำเป็น สำรวจปัญหา หรือข้อบกพร่องที่ทำให้งาน ไม่บรรลุผลมาใช้ประกอบการทำโครงการ โดยสำรวจความต้องการของครู จัดลำดับความสำคัญของปัญหา วิเคราะห์สาเหตุของปัญหา จัดลำดับกำหนดทางเลือกการแก้ปัญหาและกำหนดกิจกรรมให้เหมาะสมสำหรับแผนงาน โครงการของสถานศึกษาต่อไป

2. **ขั้นวางแผนการนิเทศ** เป็นการดำเนินการต่อจากขั้นที่ 1 โดยนำทางเลือกในการแก้ปัญหา มากำหนดกิจกรรมโดยเขียนเป็น โครงการนิเทศ ซึ่งจะต้องระบุรายละเอียดขั้นตอนการปฏิบัติงาน และมีผู้รับผิดชอบที่ชัดเจน

3. **ขั้นปฏิบัติตามแผนการนิเทศ** เป็นการปฏิบัติงาน โดยการนำโครงการนิเทศที่ได้รับการอนุมัติจากผู้บริหารแล้วนำไปสู่การปฏิบัติ โดยคำนึงถึงหลักการนิเทศ ทักษะสื่อ เครื่องมือ การนิเทศ การเตรียมความพร้อม สร้างความเข้าใจ รวมทั้งช่วยเหลือสนับสนุนจากผู้บริหาร

4. **ขั้นประเมินผลการนิเทศ** เป็นการตรวจสอบผลการดำเนินงานตามโครงการนิเทศ โดยการพิจารณาผลสัมฤทธิ์ตามวัตถุประสงค์ และนำผลการประเมินมาเป็นข้อมูลในการปรับปรุงพัฒนาต่อไป

5. **ขั้นปรับปรุงแก้ไขวิธีการนิเทศ** เป็นขั้นตอนที่ต้องรีบดำเนินการทันที หากพบว่า มีสิ่งใดบกพร่อง หรือไม่เป็นไปตามเป้าหมายก็จะต้องปรับปรุงแก้ไขในแต่ละขั้นของการดำเนินงาน การปรับปรุงแก้ไขจึงสามารถกระทำได้ตลอดการดำเนินงาน จนกระทั่งเมื่อสิ้นสุดการดำเนินงาน แล้วหากพบว่ายังมีสิ่งบกพร่อง หรือไม่เป็นไปวัตถุประสงค์และเป้าหมาย จำเป็นต้องพิจารณา ปรับปรุงแก้ไขตั้งแต่ต้นของการวางแผนการนิเทศ หรืออาจต้องร่วมกันวางแผนการนิเทศ

สำนักงานสภาพัฒนาการนิเทศ (2546 : 10-11) กล่าวไว้ว่า การบริหารเป็นกระบวนการ ดำเนินงานที่ประกอบด้วย การวางแผน การจัดรูปร่างและกำลังคน การจูงใจและการควบคุม บุคลากรภายในหน่วยงานหรือองค์กร เพื่อให้การดำเนินงานบรรลุเป้าหมายที่กำหนดไว้ ดังนั้น ผู้บริหารจึงต้องมีความรู้ความสามารถ ประสบการณ์ ตลอดจนได้รับการฝึกฝนมาพอสมควร จึงจะสามารถบริหารงานในหน้าที่ความรับผิดชอบให้บรรลุวัตถุประสงค์อย่างมีประสิทธิภาพ

อัญชลี โตอุตสาห์ (2548 : 30) กล่าวว่า กระบวนการนิเทศภายในเป็นการทำงานเป็นทีม ซึ่งการดำเนินงานจะมีกระบวนการ โดยสรุป ดังนี้

1. **ขั้นเตรียมการ** ผู้บริหารแต่งตั้งคณะทำงานนิเทศภายในสถานศึกษา ร่วมศึกษา วิเคราะห์ รายละเอียดต่างๆ ที่เป็นยุทธศาสตร์สำคัญของการปฏิรูปการเรียนรู้ ประสานกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง หรือผู้มีส่วนร่วม เพื่อกำหนดยุทธศาสตร์การทำงานร่วมกัน จัดเตรียมความพร้อมด้านวัสดุอุปกรณ์ เครื่องมือสำหรับการนิเทศ และสร้างความรู้ความเข้าใจให้ครูอาจารย์และทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้อง

2. **ขั้นดำเนินการนิเทศภายใน** อาจกำหนดได้ 2 ลักษณะใหญ่ๆ ดังนี้

2.1 การนิเทศภายในเป็นกลุ่ม สามารถดำเนินการได้หลากหลายวิธี เช่น การประชุม ชี้แจงให้ทราบถึงความเคลื่อนไหวของการปฏิรูปการศึกษา การประชุมเชิงปฏิบัติการเกี่ยวกับเทคนิค นวัตกรรมการสอนใหม่ๆ การจัดอบรมเพื่อพัฒนาวิชาชีพครูให้ก้าวหน้า การร่วมสัมมนา ลักษณะ สมาคมเครือข่ายวิชาชีพ และการเยี่ยมสถานศึกษาและครูต้นแบบแห่งอื่นๆ

2.2 การนิเทศเป็นรายบุคคล สามารถทำได้หลายวิธีเช่นเดียวกัน เช่น การตรวจบันทึกการสอน เป็นการเตรียมความพร้อมก่อนสอนทุกครั้ง การเยี่ยมชั้นเรียน สร้างขวัญกำลังใจแก่ผู้สอน ในสถานศึกษา การสังเกตการสอน การให้คำปรึกษา ฯลฯ

3. **ขั้นประเมินผลและสรุปผล** เป็นการประเมินและสรุปผลการดำเนินงานนิเทศภายในสถานศึกษา จากการดำเนินงานตามยุทธศาสตร์ที่กำหนดไว้ตามกรอบปฏิรูปการเรียนรู้ที่ครุณาไปจัดประสบการณ์ หรือกิจกรรมการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ การประเมินผลอาจทำได้หลายวิธี เช่น การประเมินโครงการ การวิเคราะห์ การวิจัย เพื่อนำผลสรุปที่ได้ไปปรับปรุงและพัฒนางาน

กรองทอง จิระเดชากุล (2550 : 17-38) กล่าวไว้ว่า กระบวนการนิเทศภายในสถานศึกษา เป็นกระบวนการที่สำคัญที่สุด โดยเป็นการสนับสนุนการเรียนการสอนภายในสถานศึกษาให้ดำเนินไปอย่างมีประสิทธิภาพ ขั้นตอนกระบวนการนิเทศภายในสถานศึกษา ประกอบด้วย

ขั้นที่ 1 การศึกษาสภาพปัจจุบัน ปัญหาและความต้องการ โดยมีวัตถุประสงค์ ดังนี้

- 1.1 เพื่อทราบสภาพการศึกษาและคุณภาพการศึกษาของสถานศึกษา
- 1.2 เพื่อทราบสภาพที่เป็นปัญหา
- 1.3 เพื่อทราบความต้องการ
- 1.4 เพื่อกำหนดแนวทางตัดสินใจในการแก้ปัญหา
- 1.5 เพื่อกำหนดวัตถุประสงค์ เป้าหมาย ไปสู่นาจุดที่พึงประสงค์อย่างมีประสิทธิภาพ
- 1.6 เพื่อปฏิบัติงานให้บรรลุวัตถุประสงค์ และเป้าหมายอย่างมีประสิทธิภาพ

ขั้นที่ 2 การวางแผนและกำหนดทางเลือก การวางแผนเพื่อพัฒนาการเรียนการสอนภายในสถานศึกษานั้น จะสอดคล้องกับนโยบายและแนวคิดในการพัฒนาของหน่วยงานที่เกี่ยวข้องในแต่ละระดับ ดังนี้

2.1 เร่งรัดยกระดับคุณภาพการเรียนการสอน การพัฒนาบุคลากร การพัฒนาด้านวิชาการ และเทคโนโลยีให้ทัดเทียมกัน

2.2 กระจายทรัพยากรอย่างเสมอภาค เป็นธรรมและประหยัดระหว่างชั้นเรียนต่างๆ ภายในสถานศึกษา

2.3 ให้ความช่วยเหลือ สนับสนุนด้านโอกาสทางการศึกษาของนักเรียน

2.4 จัดการศึกษาภายในสถานศึกษา โดยใช้ทรัพยากรท้องถิ่นและสอดคล้องกับอาชีพ

ในชุมชน

2.5 ให้ชุมชนตระหนักถึงความสำคัญของการศึกษา และเข้ามามีส่วนร่วมแก้ไขปัญหาและพัฒนาการศึกษา

การวางแผนการนิเทศภายในสถานศึกษา มี 4 ขั้นตอน ดังนี้

2.1 ขั้นเตรียมการวางแผน มีการปฏิบัติดังนี้

2.1.1 ทำความเข้าใจ ขอบข่าย อำนาจหน้าที่และบทบาทของผู้นิเทศภายในสถานศึกษาทำแผนและโครงการปรับปรุงคุณภาพการศึกษาของสถานศึกษา

2.1.2 นำผลการศึกษา ข้อมูล จากสภาพปัจจุบัน ปัญหา และความต้องการของสถานศึกษามาจัดลำดับความสำคัญให้ทราบแน่ชัดว่า ปัญหาใดที่ต้องดำเนินการปรับปรุงแก้ไขก่อนหลัง

2.1.3 ศึกษานโยบาย วัตถุประสงค์และแนวปฏิบัติของหน่วยเหนือเพื่อจัดทำแผนให้สนองตอบส่วนที่เกี่ยวข้องกับความรับผิดชอบของการนิเทศภายในสถานศึกษา

2.2 ขั้นลงมือปฏิบัติตามแผน คณะทำงานจัดประชุมครู โดยนำประเด็นปัญหาและความต้องการที่สำคัญจากการศึกษา สภาพปัจจุบัน และนโยบายของหน่วยเหนือมาพิจารณาแล้วสรุปว่าปีงบประมาณนี้มีงานสำคัญอะไรบ้าง จากนั้นทำการกำหนดการวางแผน หรือการจัดทำโครงการเพื่อสนองนโยบายและความต้องการของสถานศึกษา จะต้องพิจารณาตัดสินใจกำหนดตามลำดับความสำคัญของงานและเขียนไว้เป็นแนวปฏิบัติ

2.3 ขั้นประสานแผน มีรายละเอียดเป็นขั้นตอน ได้แก่ การทบทวนเป้าหมายและวัตถุประสงค์ งบประมาณ เวลา ประสานคนและประสานงาน

2.4 ขั้นเตรียมนำแผนปฏิบัติ โดยทำเป็นคู่มือการปฏิบัติงาน

ขั้นที่ 3 การปฏิบัติการนิเทศภายใน

การปฏิบัติการนิเทศภายในสถานศึกษา หมายถึง การดำเนินการตามกิจกรรมที่กำหนดไว้ในโครงการนิเทศภายในสถานศึกษา โดยพิจารณากิจกรรมการนิเทศภายในให้เหมาะสมกับสภาพบริบท ทรัพยากรของสถานศึกษา เช่น การเยี่ยมชั้นเรียน การให้คำปรึกษาแนะนำ การศึกษาเอกสาร การปฏิบัติการนิเทศภายในให้ได้ผลดี ควรดำเนินการตามขั้นตอน คือ ประชุมผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้อง ปฏิบัติการนิเทศภายในตามแผนงาน ประชุมเพื่อทบทวนการปฏิบัติงานตามขั้นตอน ประชุมสรุปผลการนิเทศ และนำข้อมูลไปใช้ดำเนินการต่อไป

ขั้นที่ 4 การประเมินผล และการรายงานผล

การประเมินผลการนิเทศ หมายถึง การตรวจสอบความสำเร็จของโครงการกับวัตถุประสงค์ และเป้าหมายที่ตั้งไว้ เพื่อทราบผลการดำเนินงาน อาจประเมินทั้งก่อน ระหว่าง และหลังการนิเทศ โดยมีขอบข่ายการประเมินตามกิจกรรมในโครงการ เช่น ประเมินผลสัมฤทธิ์ของโครงการตามวัตถุประสงค์ และเป้าหมาย ประเมินความคิดเห็น ประเมินกระบวนการและสรุปผลรวมการประเมิน เพื่อใช้เป็นข้อมูลสำหรับการปรับปรุงการปฏิบัติงานในโอกาสต่อไป

อัญชลี ธรรมะวิทีกุล (2552 : 2-3) กล่าวไว้ว่า กระบวนการนิเทศภายในสถานศึกษา เริ่มขึ้นเนื่องจากต้องการพัฒนาบุคลากรในสถานศึกษา สามารถดำเนินการอย่างเป็นขั้นตอนดังนี้

1. การศึกษาสภาพปัจจุบัน ปัญหา เป็นการสำรวจสภาพปัจจุบัน ปัญหาของสถานศึกษา โดยมีวัตถุประสงค์ที่สำคัญ เพื่อให้สถานศึกษาทราบจุดที่สถานศึกษามีปัญหา หรือจุดที่สถานศึกษา จะพัฒนา โดยมีตัวบ่งชี้สภาพความสำเร็จและเกณฑ์มาตรฐานขั้นต่ำทางด้านวิชาการของสถานศึกษา เป็นตัวกำหนด สถานศึกษานำมาเปรียบเทียบกับระดับคุณภาพจากการปฏิบัติในปีที่ผ่านมาว่า สามารถดำเนินการได้ตามตัวบ่งชี้หรือเกณฑ์ที่กำหนดไว้หรือไม่ หรือกรณีที่สามารถดำเนินการได้ตามมาตรฐานขั้นต่ำ แล้วควรจะหาแนวทางพัฒนาให้ต่อเนื่องได้ในทิศทางใด

2. แสวงหาวิธีการแก้ปัญหาและพัฒนา เป็นการแสวงหาแนวทางหรือกิจกรรม ของสถานศึกษาที่จะพัฒนางานวิชาการ โดยพิจารณาศักยภาพของสถานศึกษาทั้งด้านบุคลากรและ งบประมาณที่จะสามารถพัฒนาด้วยกิจกรรมอย่างหลากหลาย ทั้งในห้องเรียนและนอกห้องเรียน โดยมุ่งเน้นที่การจัดกิจกรรมการเรียนการสอนในห้องเรียนเป็นหลัก และปรับกิจกรรมที่เป็น โครงการพิเศษ บูรณาการเข้าสู่การจัดกิจกรรมในห้องเรียน โดยใช้ระบบนิเทศภายในสถานศึกษา เป็นกิจกรรมการประสานสู่การปฏิบัติจริงในชั้นเรียน กิจกรรมที่สถานศึกษาแสวงหาหรือคิดขึ้นมา นั้น ต้องให้เหมาะสมและสามารถปฏิบัติได้ และนำไปสู่จุดมุ่งหมาย คือการพัฒนาวิชาการได้ อย่างประสิทธิภาพ

3. การดำเนินการแก้ปัญหาและพัฒนา การดำเนินงานตามกิจกรรมที่กำหนดไว้ นั้น ผู้บริหารสถานศึกษาควรดำเนินการหรือกำหนดผู้รับผิดชอบให้ชัดเจน โดยคำนึงถึงศักยภาพ ของบุคลากรที่รับผิดชอบ และกิจกรรมที่สามารถปฏิบัติได้จริงในสถานศึกษาจนบรรลุจุดมุ่งหมาย ปลายทาง คือ การพัฒนางานวิชาการของสถานศึกษาเป็นสำคัญ

4. การนิเทศติดตามผล การแก้ปัญหาและพัฒนา งานวิชาการของสถานศึกษา การดำเนินงานนิเทศติดตามผล เป็นวิธีการสำคัญในการติดตามตรวจสอบประสิทธิภาพการปฏิบัติงาน ของครูผู้สอนในสถานศึกษา ดังนั้นผู้บริหารสถานศึกษาหรือผู้ที่ได้รับมอบหมายควรมีวิธีการนิเทศ ติดตามผลอย่างหลากหลาย มีสื่อ เครื่องมือที่เหมาะสมและสอดคล้องกับการดำเนินงานแต่ละขั้นตอน ทั้งนี้ในการนิเทศติดตามผลต้องสามารถระบุคุณภาพจากการนิเทศว่าอยู่ในระดับใด มีข้อที่ควรแก้ไข ปรับปรุงเช่นไร การดำเนินงานนิเทศภายในของสถานศึกษานั้นควรประสานสัมพันธ์กับนิเทศ ภายนอกสถานศึกษา

5. การประเมินและรายงานผลการแก้ปัญหาและพัฒนา การประเมินการแก้ปัญหา หรือการพัฒนา และรายงานเป็นวิธีที่ผู้บริหารสถานศึกษาและบุคลากรในสถานศึกษา สรุปผล การดำเนินงานนิเทศภายในสถานศึกษา ว่าบรรลุผลตามเกณฑ์มาตรฐาน ตัวบ่งชี้สภาพความสำเร็จ

หรือไม่เพียงใด มีส่วนใดที่จะต้องปรับปรุงแก้ไข มีส่วนใดที่จะต้องพัฒนาให้ดียิ่งขึ้น ทั้งนี้สถานศึกษาควรดำเนินการประสานกับนิเทศภายนอกสถานศึกษา ในการช่วยเหลือ แนะนำ

สรุปได้ว่า กระบวนการนิเทศภายในสถานศึกษาเป็นกระบวนการทำงานร่วมกันระหว่างบุคลากรในสถานศึกษา โดยมีวัตถุประสงค์และเป้าหมายที่จะพัฒนาคุณภาพนักเรียนให้มีคุณลักษณะที่พึงประสงค์ตามจุดมุ่งหมายของหลักสูตร ซึ่งการพัฒนาดังกล่าวจะประสบผลสำเร็จ บรรลุวัตถุประสงค์หรือไม่นั้น ผู้บริหารจะต้องเป็นผู้ที่มีความรู้ ความเข้าใจและความสามารถในการปฏิบัติเกี่ยวกับการนิเทศภายในสถานศึกษาให้เป็นไปตามขั้นตอนของกระบวนการนิเทศภายในสถานศึกษา เพื่อแก้ปัญหาปรับปรุงและพัฒนาการเรียนการสอนในสถานศึกษาให้เกิดประสิทธิภาพและประสิทธิผลสูงสุดต่อไป

จากการศึกษากระบวนการนิเทศภายในสถานศึกษาตามทัศนะของนักการศึกษาดังกล่าว จะเห็นว่าสอดคล้องกับหลักการของสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน (2546 : 51) ได้เสนอขั้นตอนการดำเนินงานนิเทศภายในสถานศึกษาโดยยึดหลักวิธีการทางวิทยาศาสตร์เป็นแนวทางสำหรับการปฏิบัติงานของผู้บริหารสถานศึกษาไว้ 4 ด้าน คือ ด้านการศึกษาสภาพปัจจุบัน ปัญหาและความต้องการ ด้านการวางแผนการนิเทศ ด้านการปฏิบัติการนิเทศ และด้านการประเมินผลการนิเทศ และใช้เป็นองค์ประกอบสำหรับการศึกษาค้นคว้าโดยนำหลักการและข้อสรุปของนักการศึกษาต่างๆ ที่กล่าวมาแล้วข้างต้นมาสรุปกระบวนการนิเทศภายในสถานศึกษา ดังนี้

1. ด้านการศึกษาสภาพปัจจุบัน ปัญหาและความต้องการ

การศึกษาสภาพปัจจุบัน ปัญหาและความต้องการในการนิเทศเป็นพื้นฐานที่สำคัญที่สุดก่อนที่ผู้นิเทศจะดำเนินการนิเทศ ผู้นิเทศจะต้องทราบปัญหาและความต้องการของผู้รับการนิเทศ สภาพปัจจุบัน เป็นสภาพที่เป็นจริงและกำลังเป็นอยู่ในปัจจุบัน ส่วนความต้องการ หมายถึง เป็นจุดสุดท้ายที่ต้องการจะไปถึง เป็นสภาพที่คาดหวังว่าจะเกิด อย่างไรก็ตามการกำหนดสภาพที่ต้องการและคาดหวังว่าจะเกิดนั้น มิใช่จะกำหนดลอยๆ ตามใจใครก็ได้ แต่ต้องกำหนดโดยคำนึงถึงองค์ประกอบมากมายที่ควรจะนำมาศึกษาและพิจารณาประกอบ คือ

- 1.1 นโยบายของสถานศึกษาในด้านการนิเทศ
- 1.2 ปัญหาปัจจุบันที่เกิดขึ้นในสถานศึกษา
- 1.3 ข้อมูลที่ได้จากสภาพปัจจุบัน หมายถึง สิ่งที่มีอยู่ทั้งทรัพยากร และตัวบุคคล
- 1.4 ผลการสำรวจความคิดเห็นที่มีต่อสภาพปัญหาและความต้องการการนิเทศ

จากการศึกษาสภาพปัจจุบัน ปัญหาความต้องการแล้ว พบว่าสถานศึกษามีภาระงานมากที่ต้องดำเนินการในเวลาเดียวกัน แต่มีข้อจำกัดทั้งในด้านบุคคล งบประมาณ และทรัพยากรอื่น จึงจำเป็นต้องจัดลำดับความสำคัญของปัญหาและความต้องการ โดยพิจารณาจากประเด็นดังต่อไปนี้

1.1 ขนาดและขอบข่ายของปัญหาที่เกิดขึ้น

1.2 ความรุนแรงของปัญหาที่เกิดขึ้น

1.3 ข้อจำกัดของทรัพยากรที่มีอยู่

1.4 นโยบายและความต้องการเร่งด่วนในเรื่องนั้นเมื่อได้ศึกษาสภาพปัจจุบัน ปัญหา และความต้องการการนิเทศแล้ว ก็จะได้วางแผนการจัดโครงการการนิเทศ

ดังนั้นจึงสรุปได้ว่า ด้านการศึกษาสภาพปัจจุบัน ปัญหาและความต้องการ หมายถึง การดำเนินงานเริ่มตั้งแต่การแต่งตั้งคณะกรรมการดำเนินงาน การสำรวจความต้องการของครู นักเรียน คณะกรรมการในการจัดเก็บและรวบรวมข้อมูล การวิเคราะห์ข้อมูลที่เป็นอยู่ในปัจจุบันที่เป็นปัญหา และสมควรได้รับการแก้ไขหรือปรับปรุงพัฒนาให้ดียิ่งขึ้น

2. ด้านการวางแผนการนิเทศ

การวางแผนการนิเทศ เป็นการวางแผนตามลักษณะงานการนิเทศภายในสถานศึกษา หมายถึง วิธีการอาศัยหลักการ และเหตุผลและข้อมูลที่จะได้จากการศึกษาสภาพปัจจุบัน ปัญหา และความต้องการของสถานศึกษาว่า มีความต้องการนิเทศในด้านใดบ้างแล้วมาจัดทำแผน และโครงการต่อไป ในการวางแผนยังกำหนดวิธีการว่าจะทำอย่างไร โดยกำหนดเป็นขั้นตอนที่ต่อเนื่อง และสัมพันธ์กัน ผู้นิเทศเป็นผู้มีหน้าที่ทำการติดต่อโดยตรงกับผู้เกี่ยวข้องแต่ละคนสามารถจะมองเห็น ตัวบุคคลที่จะให้ประโยชน์สูงสุดได้อย่างรวดเร็วถูกต้อง และทราบว่าจะดึงเอาความสามารถ ของบุคคลเหล่านั้นมาช่วยให้งานประสบความสำเร็จ และเกิดประโยชน์สูงสุดได้อย่างไร และให้ความเห็นว่า การดำเนินการนิเทศควรปฏิบัติดังนี้

2.1 สำรวจและจัดหาทรัพยากรตามที่ได้กำหนดไว้ในแผนว่ามีพอเพียงหรือไม่ อะไรที่ต้องเพิ่มเติมก็จัดหาไว้ให้เรียบร้อย

2.2 ทำความเข้าใจกับผู้เกี่ยวข้อง โดยจัดการประชุมชี้แจง และทำความเข้าใจ ตั้งแต่ความเป็นมา ความมุ่งหมาย วิธีการดำเนินการ เพื่อให้เกิดความเข้าใจตรงกัน

2.3 แบ่งปันความรับผิดชอบให้กับคณะผู้ร่วมงาน โดยพิจารณาถึงความสามารถ ความถนัด ความสนใจ และความพร้อมให้มากที่สุด กระจายงานแบ่งความรับผิดชอบให้ทั่วถึง ให้ทุกคนมีส่วนร่วมในการดำเนินการ เพื่อเป็นการปรับปรุงการเรียนการสอนของครู

2.4 การให้กำลังใจกับหมู่คณะ และการแนะนำเพื่อให้งานก้าวหน้า

ดังนั้นจึงสรุปได้ว่า เป็นการนำผลการวิเคราะห์สภาพปัจจุบัน ปัญหา สาเหตุของปัญหา มากำหนดเป็นกิจกรรม กำหนดทางเลือก แนวทางการปฏิบัติงานให้สอดคล้องกับสภาพปัจจุบัน ปัญหาและความต้องการของสถานศึกษา โดยจัดทำปฏิทินการนิเทศ การกำหนดเกณฑ์มาตรฐาน ในการนิเทศ ตลอดจนการจัดสรรงบประมาณ

3. ด้านการปฏิบัติการนิเทศ

การดำเนินงานนิเทศเป็นการนำแผนงานหรือ โครงการไปปฏิบัติเพื่อให้ได้ ตามความต้องการหรือเป้าหมายที่วางไว้ ซึ่งจะมีรายละเอียดแต่ละขั้นตอนดังนี้

3.1 การให้ความรู้ในงานที่ปฏิบัติ เป็นการให้ความรู้ความเข้าใจถึงสิ่งที่จะดำเนินการว่า จะต้องอาศัยความรู้ความสามารถอย่างไรบ้าง จะมีขั้นตอนในการดำเนินงานอย่างไร และจะอย่างไร ที่จะทำให้ได้ผลงานออกมามีคุณภาพ เป็นความจำเป็นสำหรับการนิเทศที่จะจัดขึ้นใหม่ เพื่อจะได้สร้างความเข้าใจกันและทำให้การนิเทศนั้นได้ผล

3.2 การปฏิบัติงานประกอบด้วยการปฏิบัติงานที่ได้รับความร่วมมือจากทุกฝ่าย คือ

3.2.1 ผู้รับการนิเทศ เป็นขั้นที่ผู้รับการนิเทศลงมือปฏิบัติงานตามความรู้ ความสามารถที่ได้รับ

3.2.2 ผู้ให้การนิเทศ เป็นขั้นที่ผู้ให้การนิเทศจะทำการนิเทศ และดูแลให้ผู้รับ การนิเทศได้ทำงานสำเร็จตามที่วางไว้

3.2.3 ผู้บริหาร เป็นผู้สนับสนุนการนิเทศ ผู้บริหารสถานศึกษาจะให้การสนับสนุน ในเรื่องงบประมาณ ค่าใช้จ่าย วัสดุอุปกรณ์ ตลอดจนเครื่องใช้ต่างๆ ที่จะช่วยให้การปฏิบัติงาน เป็นไปอย่างได้ผล

3.3 การสร้างขวัญและกำลังใจ ผู้รับการนิเทศควรได้รับการเสริมกำลังใจ โดยเฉพาะ จากฝ่ายบริหารเพื่อให้ผู้รับการนิเทศมีความมั่นใจและทำงานด้วยความพึงพอใจ การสร้างขวัญและ กำลังใจควรปฏิบัติไปพร้อมๆ กับการทำงานจึงจะได้ผล

ดังนั้นจึงสรุปได้ว่า การดำเนินกิจกรรมการนิเทศร่วมกันของบุคลากรในสถานศึกษา อย่างเป็นระบบและมีลำดับขั้นตอน สอดคล้องกับสภาพปัจจุบัน ปัญหาและความต้องการ โดยมี วัตถุประสงค์และกิจกรรมที่กำหนดไว้ในขั้นตอนการดำเนินการนิเทศภายในของสถานศึกษา

4. ด้านการประเมินผลการนิเทศ

การประเมินผลเป็นขั้นสุดท้ายในการดำเนินการ ผู้รับผิดชอบเกี่ยวกับการประเมินผล ได้แก่ ผู้บริหารหรือผู้ที่ได้รับมอบหน้าที่ให้ทำการประเมินผล หลักการที่ใช้ในการประเมินผล มีดังนี้ 1) การประเมินผลต้องอาศัยข้อมูลที่น่าเชื่อถือ โดยการตั้งจุดมุ่งหมายที่ชัดเจน การใช้เครื่องมือ และการรวบรวมข้อมูลที่เหมาะสม รวมทั้งการวิเคราะห์ข้อมูลที่ได้เป็นที่ยอมรับของฝ่ายนิเทศ ครูอาจารย์และนักเรียน นักศึกษา 2) การประเมินผลเป็นขั้นตอนหนึ่งของการนิเทศที่จำเป็นต้องทำ เมื่อได้จัดทำโครงการนิเทศแล้ว 3) การประเมินผลต้องอาศัยข้อมูลจากหลายฝ่าย ทั้งจากผู้บริหาร ผู้นิเทศ และผู้รับการนิเทศ 4) การประเมินผลสามารถทำได้ 2 ระยะ คือ การประเมินผลระหว่างโครงการ

เพื่อจะได้พิจารณาวิธีดำเนินการ เพื่อปรับปรุงโครงการ ส่วนการประเมินผลสรุปเป็นการประเมินผล เพื่อการตัดสินใจถึงผลที่ได้รับจากโครงการ

สรุปได้ว่า การประเมินผล คือ การตรวจสอบความสำเร็จของการดำเนินงาน กับวัตถุประสงค์ เป้าหมายที่กำหนดการปฏิบัติงานตามกระบวนการนิเทศภายในสถานศึกษา ทั้ง 4 ขั้นตอนทีกล่าวนมา แสดงให้เห็นว่ากระบวนการนิเทศภายในสถานศึกษาเป็นกระบวนการ ทำงานร่วมกันระหว่างบุคลากรในสถานศึกษา โดยมีวัตถุประสงค์และเป้าหมายที่จะพัฒนา คุณภาพนักเรียนให้มีคุณลักษณะที่พึงประสงค์ตามจุดมุ่งหมายของหลักสูตร ซึ่งการพัฒนาดังกล่าว จะประสบผลสำเร็จ บรรลุวัตถุประสงค์หรือไม่ขึ้นอยู่กับผู้บริหารจะต้องเป็นผู้ที่มีความรู้ ความเข้าใจ และความสามารถในการปฏิบัติเกี่ยวกับการนิเทศภายในสถานศึกษาให้เป็นไปตามขั้นตอน ของกระบวนการนิเทศภายในสถานศึกษา เพื่อแก้ปัญหา ปรับปรุงและพัฒนาการเรียนการสอน ในสถานศึกษาให้เกิดประสิทธิภาพและประสิทธิผลสูงสุดต่อไป

ปัญหาการนิเทศภายในสถานศึกษา

การนิเทศภายในเป็นกระบวนการสำคัญประการหนึ่ง ในการพัฒนาคุณภาพการศึกษา แต่สภาพการนิเทศภายในปัจจุบันประสบปัญหาอุปสรรค ทำให้ไม่สามารถนิเทศได้อย่างทั่วถึง และไม่มีประสิทธิภาพ

ชารี มณีสรี (2542 : 159) ได้กล่าวถึงปัญหาการนิเทศภายในสถานศึกษา ดังนี้

1. ผู้บริหารบางคนให้ความสนใจกับงานวิชาการน้อยเกินไป และยังไม่เห็นความจำเป็น ที่จะจัดการนิเทศภายในสถานศึกษา
2. สถานศึกษาขาดแคลนบุคลากรที่มีความรู้ความสามารถ ความเข้าใจเกี่ยวกับวิธีการนิเทศภายในสถานศึกษา
3. สถานศึกษาขาดข้อมูลเพื่อการวางแผนการนิเทศงานวิชาการในสถานศึกษา
4. ครูในสถานศึกษาไม่ยอมรับ เทคนิควิธี แนวความคิด เทคโนโลยีใหม่ๆ เพื่อนำมาปรับปรุงการเรียนการสอนของตนให้มีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น
5. สถานศึกษาขาดแคลนบุคลากรที่มีหน้าที่รับผิดชอบโดยตรงต่องานนิเทศ
6. ครูในสถานศึกษาไม่เข้าใจความหมาย และวัตถุประสงค์ที่แท้จริงของการนิเทศ
7. การจัดทำเป้าหมาย แผนงาน และโครงการงานนิเทศในสถานศึกษาไม่เด่นชัด และมีการจัดทำน้อยมาก
8. เวลาในการนิเทศของบุคลากรในสถานศึกษามีน้อยมาก เพราะแต่ละคนมีงานต้องสอนมาก และมีงานที่ได้รับมอบหมายอื่นๆ อีกนอกเหนือจากงานการเรียนการสอน

9. สถานศึกษาขาดแคลนงบประมาณ วัสดุอุปกรณ์ สนับสนุนการดำเนินงานการนิเทศภายในสถานศึกษา

กระทรวงศึกษาธิการ (2543 : 58) กล่าวว่า สาเหตุและปัญหาการนิเทศภายในมีดังนี้

1. ผู้บริหารยังไม่ให้ความสำคัญ การที่ผู้บริหารมีบุคลิกภาพเช่นนี้ อาจมีภูมิหลังหลายประการ เช่น ขาดความรู้ ความสามารถ และทักษะ เป็นต้น ซึ่งปรากฏว่าผู้บริหารจำนวนไม่น้อยที่มีคุณวุฒิดี แต่ไม่มีความรู้ลึกเพียงพอที่จะให้การนิเทศ เช่น ความรู้ทางคณิตศาสตร์ ภาษาอังกฤษ วิทยาศาสตร์ สภาพเช่นนี้อาจทำให้ผู้บริหารไม่เห็นความสำคัญของการนิเทศ

2. ขาดความกระตือรือร้น ความรับผิดชอบ ผู้บริหารบางรายมีความรู้ความสามารถ และคุณวุฒิเพียงพอ แต่กลับมีพฤติกรรมที่ไม่สนใจ ไม่กระตือรือร้นที่จะทำการนิเทศอ้างว่าไม่มีเวลายังงานบริหารด้านอื่นล้นมือ บางครั้งก็ใช้เวลาส่วนหนึ่งไปติดต่อกงานต่างๆ

3. ขาดแคลนสื่อ เครื่องมือเครื่องใช้ในการนิเทศ เป็นที่ยอมรับกันว่าไม่มีสถานศึกษาใดที่มีสื่อต่างๆ ตลอดจนเครื่องมือที่จะใช้ในการนิเทศเพียงพอและทันสมัย จึงนับว่าเป็นอุปสรรคต่องานนิเทศภายในอย่างยิ่ง

4. สภาพแวดล้อมไม่เอื้ออำนวย สถานศึกษาบางแห่งโดยเฉพาะสถานศึกษาที่เปิดสอนขยายโอกาสทางการศึกษา ยังมีอาคารและห้องเรียนไม่พร้อม ผู้บริหารต้องแก้ปัญหาโดยจัดห้องเรียนร่วมกัน สภาพเหล่านี้ทำให้การนิเทศเป็นไปได้อย่างไม่คล่องตัว

สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาตราด (2548 : 91) ได้สรุปถึงปัญหาการนิเทศภายในสถานศึกษาไว้ดังนี้

1. สถานศึกษามีการจัดทำแผนการนิเทศภายในสถานศึกษา แต่เป็นการจัดทำโดยบุคลากรที่รับผิดชอบเพียงคนเดียว คนอื่นๆ ไม่มีส่วนร่วม ไม่มีการประชาสัมพันธ์หรือประชุมชี้แจงให้ครูทุกคนรับทราบ จึงไม่มีการปฏิบัติงานตามแผน และไม่มีการติดตาม ควบคุม กำกับการดำเนินงาน

2. มีการเลือกปฏิบัติบางกิจกรรมมาก เช่น การสอน การศึกษาดูงาน หรือการศึกษาเอกสารคู่มือประกอบการเรียนการสอน

3. ผู้รับการนิเทศขาดความเข้าใจและไม่เห็นความสำคัญของการนิเทศภายในสถานศึกษา เข้าว่าการนิเทศเป็นหน้าที่ของศึกษานิเทศก์เท่านั้น จึงขาดการยอมรับการนิเทศภายในจากเพื่อนครูในสถานศึกษาเดียวกัน

4. ผู้นิเทศขาดความมั่นใจและไม่กล้าที่จะนิเทศเพื่อนครูคนอื่น เพราะกลัวปัญหาความขัดแย้งตามมา นอกจากนี้ยังไม่มีเวลาเนื่องจากภารกิจงานสอนและงานอื่นๆ มาก

5. ผู้บริหารสนใจงานอื่นๆ นอกสถานศึกษามากกว่างานในสถานศึกษา และงานในสถานศึกษาก็สนใจงานด้านธุรการหรืออาคารสถานที่มากกว่างานวิชาการ

สรุปได้ว่า ปัญหาการนิเทศภายในสถานศึกษาเกิดจากการบริหารจัดการของผู้บริหารสถานศึกษา ควรให้ความสนใจงานด้านวิชาการให้มากขึ้น เนื่องจากเป็นหัวใจสำคัญของการบริหารสถานศึกษา โดยร่วมมือกับบุคลากรในสถานศึกษา ศึกษาปัญหา วางแผนงานจนกระทั่งการประเมินผลการนิเทศให้เป็นระบบและต่อเนื่อง

งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

งานวิจัยต่างประเทศ

สโพน (Sphon. 1987 : 17-19) ได้ทำการวิจัยเรื่อง การปรับปรุงการนิเทศการศึกษา เพื่อให้สถานศึกษาดีขึ้น ผลการวิจัยพบว่า การนิเทศการศึกษาจะต้องปรับปรุงทักษะของครูในเรื่องสำคัญหลายๆ เรื่อง เช่น การวางแผน การดูแลเด็ก การประเมินผล และการควบคุมพฤติกรรม เพื่อให้เหมาะสมกับความต้องการของแต่ละคน เพื่อจูงใจให้ผู้นิเทศมองเห็นข้อบกพร่องในเรื่องที่เกี่ยวข้องกับการฝึกอบรมสิ่งต่างๆ

วิลเลียม (Williams. 1994 : 242) ได้ทำการวิจัยเรื่อง กลยุทธ์การใช้การนิเทศในโรงเรียน และการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมของบุคลากรในโรงเรียน ผลการวิจัยพบว่า 1) ผู้บริหารและครูขาดความสัมพันธ์และความเข้าใจอันดีในเรื่องการนิเทศภายในโรงเรียน 2) ครูผู้สอนมีความคิดเห็นที่ผู้บริหารไม่ค่อยมีการสังเกตการณ์และเยี่ยมชมห้องเรียนอย่างเป็นทางการ แต่ผู้บริหารโรงเรียนมีความเห็นว่าการสังเกตการณ์และเยี่ยมชมห้องเรียนอยู่เป็นประจำ 3) ผู้บริหารโรงเรียนได้ให้ความสำคัญและความรับผิดชอบต่อการนิเทศภายในโรงเรียนมากกว่าการจัดกิจการด้านอื่นๆ

มูรานกิ (Murangi. 1996 : 254) ได้ทำการวิจัยเรื่อง การนิเทศการสอนในนามิเบียต่อการศึกษาของครูโรงเรียนมัธยมศึกษาและการยอมรับในการนิเทศการสอน ผลการวิจัยพบว่า การยอมรับในการนิเทศการสอนของครูได้รับการยอมรับน้อย ครูไม่ได้รับการนิเทศ จุดมุ่งหมายหลักสำคัญที่สุดสำหรับครู คือ การได้ร่วมแสดงความคิดเห็น ครูมีความรู้ลึกต้องการความช่วยเหลือในการพัฒนาทักษะเทคนิคการนิเทศการสอน ครูและศึกษานิเทศก์รู้สึกว่าการนิเทศมีความจำเป็น แนวคิดในการศึกษาและบทบาทในการนิเทศในนามิเบีย ทำให้แรงจูงใจของครูมีการยอมรับในการเรียนและพัฒนาการกระทำ มีผลต่อความเป็นอยู่ในอาชีพครู การนิเทศการสอนในนามิเบียมีการปรับเปลี่ยนด้านปรัชญา สมัยก่อนมีนโยบายควบคุมครู ซึ่งปัจจุบันเป็นแบบประชาธิปไตย การนิเทศเป็นความต้องการการปฏิรูปการศึกษา การนิเทศจะเป็นส่วนช่วยปรับปรุงการศึกษา ศึกษานิเทศก์เป็นผู้คอยแนะนำ เสนอแนวคิดใหม่ รวมทั้งประเมินผลการทำงานของครูด้วย

งานวิจัยในประเทศ

ชอุศ ภาณุมาศ (2543 : 97) ได้ทำการวิจัยเรื่อง ศึกษาปัญหาการปฏิบัติงานและความต้องการการนิเทศภายในของครูประถมศึกษา จังหวัดจันทบุรี ผลการวิจัยพบว่า ปัญหาการนิเทศภายในของครูโรงเรียนประถมศึกษา สังกัดสำนักงานการประถมศึกษาอำเภอเมืองจันทบุรี โดยรวมและรายด้านอยู่ในระดับปานกลาง ส่วนความต้องการนิเทศภายในโดยรวมและรายด้านอยู่ในระดับมาก เมื่อจำแนกตามประสบการณ์ในการทำงาน พบว่า ครูที่มีประสบการณ์มากและครูที่มีประสบการณ์น้อยมีปัญหาการนิเทศภายในอยู่ในระดับปานกลาง และมีความต้องการนิเทศภายในโรงเรียนมากเหมือนกัน เปรียบเทียบปัญหากับความต้องการนิเทศภายในของครู โรงเรียนประถมศึกษา สังกัดสำนักงานการประถมศึกษาอำเภอเมืองจันทบุรี จำแนกตามประสบการณ์การทำงานระหว่างครูที่มีประสบการณ์มากกับครูที่มีประสบการณ์น้อย โดยรวมและรายด้าน พบว่า แตกต่างกันอย่างไม่มีนัยสำคัญทางสถิติ

นิริวดี ป้าหาวย (2543 : 95) ได้ทำการวิจัยเรื่อง ปัญหาการดำเนินงานนิเทศภายในโรงเรียนประถมศึกษา สังกัดสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดสระแก้ว ผลการวิจัยพบว่า 1) ปัญหาการดำเนินงานการนิเทศภายในโรงเรียนประถมศึกษา สังกัดสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดสระแก้ว ตามความคิดเห็นของผู้ให้การนิเทศและผู้รับการนิเทศอยู่ในระดับปานกลาง 2) ผู้ให้การนิเทศกับผู้รับการนิเทศมีความคิดเห็นถึงปัญหาการดำเนินงานการนิเทศภายในโรงเรียน ไม่แตกต่างกัน

สมศักดิ์ ป้อมบุบผา (2544 : 91) ได้ทำการวิจัยเรื่อง สภาพและปัญหาการนิเทศภายในโรงเรียนของคณะกรรมการนิเทศภายใน โรงเรียนประถมศึกษา สังกัดสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดลพบุรี ผลการวิจัยพบว่า 1) สภาพการนิเทศภายในโรงเรียนของคณะกรรมการนิเทศภายในโรงเรียนประถมศึกษาอยู่ในระดับมาก 2) การเปรียบเทียบสภาพการเรียนภายในโรงเรียนของคณะกรรมการนิเทศภายในโรงเรียนประถมศึกษา ขนาดเล็ก ขนาดกลาง และขนาดใหญ่ ด้านการวิจัยเชิงปฏิบัติการในชั้นเรียนแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 3) ปัญหาการนิเทศภายในของคณะกรรมการนิเทศภายในโรงเรียนประถมศึกษาอยู่ในระดับปานกลาง 4) การเปรียบเทียบปัญหาการนิเทศภายในสถานศึกษาของคณะกรรมการนิเทศภายในโรงเรียนประถมศึกษา ขนาดเล็ก ขนาดกลาง และขนาดใหญ่ ไม่แตกต่างกัน

ปัทมา บุญเจริญ (2544 : บทคัดย่อ) ได้ทำการวิจัยเรื่อง สภาพและปัญหาการปฏิบัติงานนิเทศภายใน โรงเรียนอนุบาลเอกชน กรุงเทพมหานคร ผลการวิจัยพบว่า โรงเรียนอนุบาลกรุงเทพมหานคร มีการนิเทศภายในในด้านต่างๆ ครบทุกด้าน ได้แก่ ด้านการพัฒนาหลักสูตร ด้านการจัดการสิ่งอำนวยความสะดวกและบริการพิเศษ ด้านการสร้างความสัมพันธ์ชุมชน และด้านการประเมินผลการสอน โดยมีปัญหาในการดำเนินงานนิเทศภายใน เรียงลำดับจากมาก

ไปหาน้อยดังนี้ ปัญหามีจำนวนครูน้อยไม่สามารถส่งไปอบรมเพราะไม่มีผู้สอนแทนผู้ที่จะไปอบรม ไม่มีผู้ให้คำปรึกษาในสถานศึกษาถึงวิธีการเขียนแผนการสอนที่ถูกต้อง ขาดงบประมาณในการจัดหาวัสดุอุปกรณ์ และการจัดสิ่งอำนวยความสะดวกและบริการพิเศษ การประชาสัมพันธ์ ด้านข่าวสารข้อมูลทางวิชาการ ไปยังชุมชน ไม่ทั่วถึง และไม่มีทักษะในการวิเคราะห์ผลการประเมิน อย่างถูกต้อง

เขาวภา โจรณา (2546 : 97) ได้ทำวิจัยเรื่อง ปัญหาการนิเทศภายในโรงเรียนนารายณ์วิทยา อำเภอชัยบาดาล จังหวัดลพบุรี สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาเอกชน ผลจากการวิจัยพบว่า ปัญหาการนิเทศภายในโรงเรียนนารายณ์วิทยา อำเภอชัยบาดาล จังหวัดลพบุรี ในภาพรวมมีปัญหาในระดับน้อยที่สุด ซึ่งประกอบด้วย 5 ด้าน คือ การกำหนดและแจ้งนโยบายการแต่งตั้งคณะกรรมการนิเทศภายใน การเตรียมการด้านต่างๆ ก่อนการนิเทศ การปฏิบัติการนิเทศภายในสถานศึกษา และการประเมินผลการนิเทศภายในสถานศึกษา เมื่อศึกษาปัญหา แต่ละด้านพบว่า ด้านการกำหนดนโยบายและแจ้งนโยบาย การแต่งตั้งคณะกรรมการการนิเทศภายใน การปฏิบัติการนิเทศภายในสถานศึกษา และการประเมินผลการนิเทศภายในสถานศึกษา มีปัญหาระดับน้อยที่สุด และการเตรียมการด้านต่างๆ ก่อนการนิเทศ มีปัญหาในระดับน้อย

สมาน นัยรัมย์ (2547 : บทคัดย่อ) ได้ทำวิจัยเรื่อง ปัญหาการนิเทศภายในโรงเรียน ประถมศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาชลบุรี เขต 1 ผลการวิจัยพบว่า ปัญหาการนิเทศภายในโรงเรียนประถมศึกษา ทั้งโดยรวมและรายด้านอยู่ในระดับปานกลาง เมื่อเปรียบเทียบ ปัญหาการนิเทศภายในของโรงเรียน จำแนกตามขนาดโรงเรียน พบว่า โดยรวมแตกต่างกันอย่างไม่มีนัยสำคัญทางสถิติ เมื่อพิจารณารายด้าน พบว่า ด้านการนิเทศภายในโรงเรียนและด้านการนิเทศ ด้านการประเมินผล แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 โดยปัญหาการนิเทศภายในโรงเรียนขนาดเล็กอยู่ในระดับสูงกว่าโรงเรียนขนาดกลางและขนาดใหญ่ ส่วนด้านการพัฒนาบุคลากรในโรงเรียน ด้านการนิเทศหลักสูตรและการสอน และด้านการนิเทศการจัดสื่อการสอน แตกต่างกันอย่างไม่มีนัยสำคัญทางสถิติ

ไชยยันต์ สูดสุริยะ (2548 : 91) ได้ทำการวิจัยเรื่องปัญหาการดำเนินงานนิเทศภายในโรงเรียนมัธยมศึกษาในจังหวัดตราด พบว่า ผู้บริหารโรงเรียนกับครูผู้สอน มีปัญหาการดำเนินงานนิเทศภายในโรงเรียน ทั้ง 5 ด้าน คือ ด้านการวางแผนการนิเทศ ด้านการสร้างความเข้าใจและเตรียมการนิเทศ ด้านการปฏิบัติการนิเทศ ด้านการสร้างขวัญกำลังใจและด้านการประเมินผลการนิเทศ โดยรวมและรายด้านทุกด้านอยู่ในระดับปานกลาง การเปรียบเทียบปัญหาการดำเนินงานนิเทศภายในโรงเรียน โดยรวมและรายด้านทุกด้าน ผู้บริหารและครูผู้สอนจำแนกตามสถานภาพ โดยรวม มีปัญหาการดำเนินงานนิเทศภายในแตกต่างกันอย่างไม่มีนัยสำคัญทางสถิติ เมื่อพิจารณารายด้าน

พบว่า ผู้บริหารและครูผู้สอนมีปัญหาในการดำเนินงานนิเทศภายใน โรงเรียน ด้านการวางแผน การนิเทศภายใน แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 จำแนกตามประสบการณ์ในการ ปฏิบัติงาน โดยรวมมีปัญหาการดำเนินงานนิเทศภายใน แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ที่ระดับ .05 พิจารณารายด้าน พบว่า ผู้บริหารและครูผู้สอนมีปัญหาด้านการวางแผนการนิเทศและ ด้านการปฏิบัติการนิเทศ แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 จำแนกตามขนาดโรงเรียน โดยรวมและรายด้านแตกต่างกันอย่างไม่มีนัยสำคัญทางสถิติ

เกรียงศักดิ์ เรืองแสง (2550 : 80) ได้ทำการวิจัยเรื่อง การศึกษาปัญหาการนิเทศภายใน โรงเรียน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาปราจีนบุรี พบว่า ปัญหาการนิเทศภายใน โรงเรียน โดยภาพรวมและรายด้านอยู่ในระดับปานกลางทุกด้าน เมื่อเปรียบเทียบปัญหาการนิเทศภายใน โรงเรียน พบว่า ผู้บริหารโรงเรียนที่ปฏิบัติงานในโรงเรียนที่มีขนาดแตกต่างกัน มีปัญหาการนิเทศ ภายในโรงเรียนไม่แตกต่างกัน ซึ่งไม่เป็นไปตามสมมุติฐานที่ตั้งไว้

อรรถพล ปิ่นมั้น (2550 : 99) ได้ทำการวิจัยเรื่อง ปัญหาการนิเทศภายในสถานศึกษา ขั้นพื้นฐาน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาชลบุรี เขต 1 พบว่า ปัญหาการนิเทศภายในสถานศึกษา ขั้นพื้นฐาน โดยรวม มีปัญหาอยู่ในระดับน้อย เมื่อพิจารณารายด้าน พบว่าอยู่ในระดับน้อยทุกด้าน เมื่อจำแนกตามขนาดของสถานศึกษา โดยรวมพบว่า แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 เมื่อพิจารณารายด้าน พบว่า แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ทุกด้าน และเมื่อจำแนก ตามประสบการณ์ โดยรวมพบว่า แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 และเมื่อพิจารณา รายด้าน พบว่า แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ทุกด้าน

สุณิษร์รัตน์ วีระสุนทร (2553 : 65) ได้ทำการวิจัยเรื่อง การศึกษาสภาพการนิเทศภายใน ตามความคิดเห็นของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาดุสิต พบว่า สภาพการนิเทศภายในตามความคิดเห็นของผู้บริหารสถานศึกษาในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่ การศึกษาดุสิต โดยรวมและรายด้านอยู่ในระดับมาก จำแนกตามประสบการณ์ในการปฏิบัติงาน แตกต่างกันอย่างไม่มีนัยสำคัญทางสถิติ จำแนกตามขนาดของสถานศึกษา โดยรวมแตกต่างกัน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 โดยสถานศึกษาขนาดเล็กกับสถานศึกษาขนาดใหญ่ และ สถานศึกษาขนาดกลางกับสถานศึกษาขนาดใหญ่ แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ส่วนสถานศึกษาขนาดเล็กกับสถานศึกษาขนาดกลาง แตกต่างกันอย่างไม่มีนัยสำคัญทางสถิติ

จากการศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการนิเทศภายในนั้น การนิเทศภายใน สถานศึกษามีความสำคัญและจำเป็นต่อการพัฒนาคุณภาพการศึกษา โดยผู้บริหารสถานศึกษา ต้องดำเนินการตามกระบวนการและขั้นตอนอย่างเป็นระบบ สม่าเสมอและต่อเนื่อง โดยให้ทุกฝ่าย มีส่วนร่วมในการปฏิบัติงาน จะส่งผลให้การนิเทศภายในสถานศึกษามีประสิทธิภาพ ซึ่งปัจจัยที่มี

อิทธิพลต่อปัญหาการนิเทศภายในสถานศึกษา คือ ประสบการณ์ในการทำงานของบุคลากร
ในสถานศึกษา จึงได้นำเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องมาประยุกต์ใช้เป็นแนวทางในการศึกษา
ปัญหาการนิเทศภายในสถานศึกษาตามความคิดเห็นของผู้บริหารสถานศึกษาและครูผู้สอน สังกัด
สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานครราชสีมา เพื่อนำผลที่ได้จากการวิจัยไปใช้เป็นแนวทาง
ในการดำเนินการนิเทศภายในสถานศึกษา เพื่อพัฒนาคุณภาพการศึกษาให้มีประสิทธิภาพต่อไป

ลิขสิทธิ์ของมหาวิทยาลัยราชภัฏรำไพพรรณี